

Kristin Henriksen

**Valgdeltakelsen blant innvandrere ved
Stortingsvalget 2009**

Rapporter

I denne serien publiseres analyser og kommenterte statistiske resultater fra ulike undersøkelser. Undersøkelser inkluderer både utvalgsundersøkelser, tellinger og registerbaserte undersøkelser.

© Statistisk sentralbyrå, april 2010	Standardtegn i tabeller	Symbol
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.	Tall kan ikke forekomme	.
	Oppgave mangler	..
	Oppgave mangler foreløpig	...
	Tall kan ikke offentliggjøres	:
	Null	-
ISBN 978-82-537-7817-4 Trykt versjon	Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
ISBN 978-82-537-7818-1 Elektronisk versjon	Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
ISSN 0806-2056	Foreløpig tall	*
Emne: 00.01.10	Brudd i den loddrette serien	—
Trykk: Statistisk sentralbyrå	Brudd i den vannrette serien	
	Desimaltegn	,

Forord

I denne rapporten analyserer vi valgdeltakelsen blant personer med innvandrerbakgrunn ved Stortingsvalget i 2009. Valget i 2009 er det fjerde i rekken av stortingsvalg hvor deltagelsen blant dem med innvandrerbakgrunn har blitt undersøkt av Statistisk sentralbyrå (SSB). Dette gjør at vi kan sammenligne deltagelsen i 2009 med de tre foregående valgene. SSB har tidligere publisert en analyserapport om innvandrernes valgdeltakelse ved Stortingsvalget i 2005 (Aalandslid 2006), og vi følger valgdeltakelsen også ved kommunevalgene (Aalandslid 2008). Ved kommunestyrevalget i 2007 kartla vi også for første gang hvilke parti innvandrerne med det vi den gang kalte ”ikke-vestlig” bakgrunn stemte på (Berg m.fl. 2007).

Denne rapporten er skrevet av rådgiver Kristin Henriksen ved Statistisk sentralbyrå. Takk til Arvid Lysø, Lars Østby og Vebjørn Aalandslid for gode innspill, og til Tove Bergseteren som har bidratt med tabeller. Marit Berger Gundersen har redigert rapporten.

Rapporten er skrevet på oppdrag av daværende Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID), Integrerings- og mangfoldsavdelingen (som fra 1. januar 2010 er en avdeling i Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet).

Sammendrag

Ved stortingsvalget i 2009 deltok 76 prosent av de stemmeberettigede i Norge og 52 prosent av stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn (dvs. innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre sett under ett). Sammenlignet med befolkningen i alt har valgdeltakelsen blant dem med innvandrerbakgrunn ligget 24-25 prosentpoeng lavere de siste tre valgene. Deltakelsen blant personer med innvandrerbakgrunn var i 2009 nær identisk med deltakelsen ved de to foregående stortingsvalgene, men langt lavere enn ved valget i 1997, da 63 prosent deltok. At deltakelsen var så mye høyere i 1997 skyldes delvis at innvandrergruppas sammensetning har endret seg; grupper som i liten grad stemmer ved valg, som innvandrere fra Balkan, utgjorde den gang en langt mindre andel av innvandrerne med stemmerett. Men det var også flere landgrupper som hadde høyere valgdeltakelse i 1997 enn ved senere valg, som Pakistan, Tyrkia, Vietnam og Chile. Noen få landgrupper har tvert i mot hatt en høyere valgdeltakelse over tid, som India og Thailand.

Valgdeltakelsen varierer sterkt mellom de ulike innvandrergruppene. Som ved tidligere valg, er det innvandrere fra USA, India og Sri Lanka som har høyest valgdeltakelse av de fra utenfor Europa. Innvandrerkvinner fra USA (72 prosent) og Sri Lanka (66 prosent) har den høyest valgdeltakelsen blant kvinner fra utenfor Europa, og menn fra USA (78 prosent) og India (65 prosent) hadde høyest deltakelse blant de ikke-europeiske mennene. Innvandrere fra Balkan har, som før, svært lav valgdeltakelse, mellom 25 prosent (Kosovo) og 43 prosent (Kroatia). Disse gruppene skårer relativt høyt på andre levekårsindikatorer og integrasjonsindikatorer som sysselsetting, arbeidsledighet og inntekt, noe som viser at valgdeltakelse ikke nødvendigvis bare henger sammen med slike bakgrunnsvariable. De med innvandrerbakgrunn fra Vietnam og Somalia er andre eksempler på dette. Vietnameserne, som har relativt høy sysselsetting, er blant gruppene med lavest valgdeltakelse (36 prosent), mens somaliene, som har lavest sysselsetting av de store innvandrergruppene, deltar i stortingsvalget på linje med gjennomsnittet for dem med innvandrerbakgrunn.

Størst økning i forhold til i 2005 hadde Marokko, hvor hele 14 prosentpoeng flere stemte i 2009 enn i 2005. Størst tilbakegang hadde to grupper fra Balkan; Kosovo og Makedonia. Begge grupper hadde en reduksjon på 6-7 prosentpoeng fra et allerede lavt nivå.

Tidligere har kvinner med innvandrerbakgrunn deltatt i noe større grad ved stortingsvalgene enn menn med innvandrerbakgrunn, slik det også har vært i befolkningen i alt etter 1980-tallet. Ved valget i 2009 var imidlertid deltakelsen blant menn og kvinner med innvandrerbakgrunn akkurat lik. Kjønnforskjellene varierer mye etter landbakgrunn. De fleste stemmeberettigede kvinner fra land som Thailand, Filippinene, Russland og Polen har kommet til Norge gjennom ekteskap med menn uten innvandrerbakgrunn. Blant disse kvinnene er valgdeltakelsen relativt høy, noe som kan skyldes at deres norskfødte ektemenn fungerer som døråpnere til det norske samfunnet. Den største forskjellen i menns favør er det blant de med bakgrunn fra Marokko og Kosovo, hvor mennenes deltakelse var 13-14 prosentpoeng høyere enn kvinnes.

Rapporten viser at valgdeltakelsen øker med botid og med alder, men at valgdeltakelsen fortsatt er på et nivå godt under befolkningen i alt, selv for dem med lengst botid eller høyest alder.

For første gang har vi sett på valgdeltakelsen blant norskfødte med innvandrerforeldre. 51 prosent av disse stemte. Dette er en lavere deltakelse enn blant unge i hele befolkningen, samme deltakelse som alle med innvandrerbakgrunn uansett alder, men høyere enn de med innvandrerbakgrunn som er 18-25 år (40 prosent). Deltakelsen var lavere blant norskfødte kvinner med innvandrerforeldre (47 prosent) enn blant norskfødte menn med innvandrerforeldre (54 prosent).

Abstract

The election turnout at the Norwegian parliamentary elections in 2009 was 76 per cent. The total turnout among those with immigrant background eligible to vote was 52 per cent. Compared to the total population, the voter participation among persons with immigrant background has been 24-25 per cent lower at the last three parliamentary elections. Their participation in 2009 was relatively similar to the two previous parliamentary elections, but much lower than in 1997, when 63 per cent of all immigrants eligible to vote participated. The relatively high turnout in 1997 is partly due to the fact that the composition of the immigrant group has changed considerably since then. Immigrant groups that have a low election turnout, such as immigrants from the Balkans, made up a much smaller share of all eligible immigrants in 1997 compared to the subsequent elections. However, several immigrant groups also had a higher turnout in 1997 than in subsequent elections, such as Pakistan, Turkey, Vietnam and Chile. On the other hand, a few groups have had a higher participation over time, such as India and Thailand.

The election turnout varies considerably between different immigrant groups. As in previous elections, immigrants from the USA, India and Sri Lanka had the highest turnout among those from non-European countries. Immigrant women from the USA (72 per cent) and Sri Lanka (66 per cent) had the highest participation among women from outside Europe, and men from the USA (78 per cent) and India (65 per cent) had the highest turnout among men from outside Europe. Immigrants from the Balkans had, as before, a very low turnout; between 25 per cent (Kosovo) and 43 per cent (Croatia). These groups rank relatively high on other integration indicators, such as participation in the labour market and income, which proves that voter participation is not necessarily linked to such background variables. Immigrants from Vietnam and Somalia are other examples of this. The Vietnamese, who have a fairly high employment rate, are one of the groups with the lowest turnout (36 per cent). Meanwhile, the Somalis, who have the lowest employment among the large immigrant groups, participate in elections to the same extent as is average among all eligible with immigrant background.

Morocco had the largest increase in turnout in 2009 compared to 2005, where 14 per cent more voted. Two groups from the Balkans had the largest decrease; Kosovo and Macedonia. The reduction was around 6-7 per cent for both groups, from an already low level in 2005.

Immigrant women have previously had a higher voter turnout than men at parliamentary elections, which has also been the case for the total population since the 1980s. At the 2009 election, there was however no difference between immigrant women and immigrant men. The gender difference varies between the different immigrant groups. Most women from Thailand, the Philippines, Russia and Poland have come to Norway through marriage with men without immigrant background. These immigrant women have a high voter turnout, which could be due to the fact that their Norwegian born spouses open the door for them to Norwegian society. The largest difference in favour of men is among those from Morocco and Kosovo, where the turnout for men was 13-14 per cent higher than the turnout for women.

The report proves that the voter turnout increases with period of residence and age, but the turnout among persons with immigrant background is still low compared to the total population, even among the most elderly and those with the longest period of residence.

This is the first election where it is possible to single out the participation of the Norwegian-born with immigrant parents. Their turnout was 51 per cent. This is lower than among young people in the total population (in 2005), the same turnout as all those with immigrant background, in all ages, but higher than persons with immigrant background aged 18-25 years (40 per cent). The participation among Norwegian-born women with immigrant parents (47 per cent) is lower than among Norwegian-born men with immigrant parents (54 per cent).

Innhold

Forord	3
Sammendrag	5
Abstract	6
1. Innledning	8
1.1. Rapportens struktur	9
1.2. Datakilder, trekkemetode og viktige begreper	9
1.3. Hvem har stemmerett?	10
1.4. Naturalisering – skifte av statsborgerskap	10
1.5. Hvem er innvandrere?	11
2. Demografisk bakteppe – langt flere innvandrere med stemmerett	12
2.1. En viktig velgergruppe i Oslo	13
2.2. Ikke tilfeldig hvem som naturaliseres	13
2.3. Mange unge voksne blant dem med bakgrunn fra Afrika, Asia, etc.....	15
3. Tidligere funn og teorier om valgdeltakelse - og hva er egentlig høy valgdeltakelse?	17
3.1. Rundt tre av fire stemmer	17
3.2. Flest til urnene i Akershus, færrest i nord	18
3.3. Flere kvinner enn menn bruker stemmeretten	19
3.4. Høyest deltagelse blant eldre	20
3.5. Noe lavere valgdeltakelse blant dem med lav utdanning.....	20
3.6. Lavere inntekt gir lavere valgdeltakelse.....	21
3.7. Hva betyr dette for deltagelsen blant personer med innvandrerbakgrunn?	21
3.8. Demokratiske tradisjoner	21
3.9. Stemmer innvandrerne i andre nordiske land?	22
3.10. Hvilke parti stemmer innvandrerne på?	22
4. Valgdeltakelsen blant innvandrere 1997-2009	23
4.1. Høyere deltagelse blant de eldre	24
4.2. Høyere deltagelse jo lenger botid	25
4.3. Halvparten av innvandreners norskfødte barn stemte	26
4.4. Størst økning blant marokkanske menn	28
5. Hovedfunn for utvalgte landgrupper	30
5.1. Fortsatt lav deltagelse blant flyktninger fra Balkan	31
5.2. Familieinnvandrere fra Filippinene, Thailand og Russland – relativt høy deltagelse ..	32
5.3. Innvandrere fra Sri Lanka og India - valgvingerne	34
5.4. De 'gamle' arbeidsinnvandrerlandene – stor økning blant marokkanske menn.....	36
5.5. Flyktninger fra Somalia, Afghanistan og Irak – høyere valgdeltakelse med tiden.....	37
5.6. Flyktninger fra Vietnam, Iran og Chile – lavere deltagelse blant vietnameserne	39
6. Valgdeltakelsen blant innvandrere i Oslo	42
6.1. Ikke høyere deltagelse i innvandrettede bydeler – men minst forskjell til befolkningen i alt.....	42
Litteratur	45
Vedlegg A: Tabeller	47
Figurregister	52
Tabellregister	53

1. Innledning

I denne rapporten analyserer vi valgdeltakelsen blant stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn ved Stortingsvalget i 2009. Vi fokuserer på utvalgte landgrupper fra Afrika, Asia (med Tyrkia), Latin-Amerika og Øst-Europa utenfor EU. I tillegg vil vi sammenligne med valgene i 1997, 2001 og 2005. Valget i 2009 er det fjerde i rekken av stortingsvalg hvor valgdeltakelsen blant stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn har blitt undersøkt av Statistisk sentralbyrå (SSB).

I samme periode, fra 1997 til 2009, har tallet på innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med stemmerett ved stortingsvalg økt med 133 prosent, så tallmessig utgjør disse en stadig viktigere del av den stemmeberettigede norske befolkningen. Mens 2,1 prosent av de stemmeberettigede i 1997 var innvandrere eller barn av to innvandrere, gjaldt det 4,6 prosent i 2009. I Oslo utgjorde personer med innvandrerbakgrunn i 2009 vel 14 prosent av de stemmeberettigede og var derfor en potensielt viktig gruppe.

At innvandrerne blir en viktigere velgergruppe har ikke gått upåaktet hen hos politikerne, og det har blitt økt oppmerksomhet om de etniske minoriteter fra de politiske partienes side. For eksempel har de fleste politiske parti nå oversatt sine partis internettsider til en rekke språk. En kunne tro innvandrernes tallmessige vekst også har ført til større bevissthet innad i gruppen om egen evne til å påvirke valgenes utfall. I sum vil et forventet resultat være økt valgdeltakelse. Slik har det ikke gått. Deres deltakelse ved stortingsvalg og lokalvalgene har vært påfallende lav, særlig ved lokalvalg (Aalandslid 2006). Ved kommunevalg har rundt to av tre innvandrere-velgere vært hjemmesittere. Over tid er det heller en tendens til nedgang enn til oppgang, og ved stortingsvalgene har det etter 1997 vært like vanlig å ikke stemme som å stemme.

Valgdeltakelsen ved de tre siste stortingsvalgene var nemlig langt lavere enn i 1997. Den gang var den samlede valgdeltakelsen til personer med innvandrerbakgrunn på 63 prosent, ved de tre påfølgende valgene har den vært 52-53 prosent. I befolkningen som helhet har valgdeltakelsen vært relativt stabil; rundt tre av fire har stemt ved de fire siste stortingsvalgene. Valgdeltakelsen varierer sterkt mellom ulike landgrupper. Innvandrere fra Nord-Europa og USA har hatt høy deltakelse ved alle valg, på linje med befolkningen i alt, mens innvandrere fra enkelte land i Asia og Afrika, og særlig Balkan, har svært lav deltakelse. Nedgangen i forhold til i 1997 skyldes blant annet at innvandrergrupper hvor valgdeltakelsen er lav, som de fra Balkan, utgjorde en mindre andel av de stemmeberettigede i 1997 enn ved de senere valgene.

Sammenlignet med befolkningen ellers ligger valgdeltakelsen blant personer med innvandrerbakgrunn altså vesentlig lavere og har gjort det ved alle tre valg. I befolkningen i alt stemte 76 prosent i 2009. Kan vi på bakgrunn av dette si noe om innvandrernes integrasjon i det norske samfunnet - og går utviklingen i feil retning? I så fall hva ville være en 'riktig' valgdeltakelse for innvandrere med norsk statsborgerskap?

I følge den rød-grønne regjeringen er det en målsetning at valgdeltakelsen blant personer med innvandrerbakgrunn skal tilsvare valgoppslutningen samlet. Videre heter det at ...”Regjeringens mål er at flest mulig deltar ved politiske valg. Dette gjelder alle stemmeberettigede, med og uten innvandrerbakgrunn. For at et representativt demokrati skal fungere etter hensikten, er det viktig at ikke valgoppslutningen blir for lav. Samtidig som borgerne ved å stemme øker sin innflytelse over egen hverdag, bidrar deltakelse ved valg til å ansvarliggjøre og bevisstgjøre borgerne” (Stortingsproposisjon 1 2009-2010).

Dette er ambisiøse målsetninger, og er hittil ikke blitt innfridd. Ved Stortingsvalget i 2009 var det hele 25 prosentpoengs forskjell i deltakelse mellom befolkningen i

alt og personer med innvandrerbakgrunn. Som vi skriver om i kapittel 4, varierer valgdeltakelsen ved norske valg sterkt med befolkningens demografiske sammensetning og hvordan den fordeler seg på forskjellige levekårsindikatorer som utdanning og inntekt. Det er langt mer sannsynlig at en høyt utdannet eldre person med høy inntekt, bosatt i Akershus, vil delta ved valg enn en som er ung, med lav utdanning og inntekt, bosatt i Finnmark. Når vi vet at personer med innvandrerbakgrunn er yngre enn befolkningen uten innvandrerbakgrunn, de har lavere utdanning, sysselsetting og inntekt, kan dette bidra til å forklare hvorfor det politiske målet om at deltakelsen blant personer med innvandrerbakgrunn skal tilsvare samlet valgoppslutning ikke er nådd. Det er imidlertid store forskjeller etter hvilke landgrupper vi ser på, og etter botid, kjønn og alder, som vi skal se i kapittel 6.

Norske myndigheter har ved flere valg, særlig ved lokalvalg, iverksatt programmer for å få innvandrere til å delta i valg. Før valget i 2009 samarbeidet IMDi og KIM om en kampanje for å stimulere til økt valgdeltakelse blant innvandrere. Gjennom kampanjen har de blant annet spredd kunnskap om fremgangsmåten ved valg og hvorfor det er viktig å bruke stemmeretten. Informasjonskampanjen var rettet mot bestemte målgrupper, som grupper med lav valgdeltakelse, førstegangsvelgere og nye statsborgere. I tillegg fikk frivillige organisasjoner og innvandrerorganisasjoner bistand til å mobilisere egne nettverk. Kampanjen har også vært rettet mot de politiske partiene, blant annet har partiene deltatt på valg-arrangementer IMDi og KIM har stått bak (IMDi 2010).

1.1. Rapportens struktur

I kapittel 1 gjennomgår vi datagrunnlag, datakvalitet, begreper og definisjoner. I Kapittel 2 gis det en oversikt over viktige demografiske bakgrunnsvariabler. Kapittel 3 skisserer noen teorier fra valgforskningen, en gjennomgang av utviklingen av valgdeltakelsen i Norge samt noen hovedfunn fra valgundersøkelsene de siste år. Kapittel 4 viser hovedtrekk i utviklingen i den samlede valgdeltakelsen blant innvandrene og norskfødte med innvandrerforeldre i valgene fra 1997 til 2009, og for første gang kan vi se spesielt på de norskfødtes valgdeltakelse. Kapittel 5 har en grundigere gjennomgang for noen viktige innvandrergrupper. I kapittel 6 har det blitt gjort en egen analyse av valgdeltakelsen blant innvandrene i Oslo.

1.2. Datakilder, trekkemetode og viktige begreper

Datakildene er manntalsundersøkelser gjennomført i forbindelse med Stortingsvalgene 1997, 2001, 2005 og 2009. Det har blitt brukt samme trekkemetode ved de fire valgene. Populasjonen i 2009, stemmeberettigede norske statsborgere med innvandrerbakgrunn, utgjorde på det tidspunktet omlag 163 000 personer. Av disse ble det trukket et bruttoutvalg på nær 6 800 personer. Utvalget ble trukket stratifisert, med landbakgrunn som stratifiseringsvariabel.

Tabell 1.1. Oversikt over de 32 strataene

	Utvalgsstørrelse	
De 10 største landgruppene (etter antall stemmeberettigede) ¹	10*250	2 500
De 15 neste landgruppene ²	15*200	3 000
Resten av Vest-Europa	200	200
Resten av Øst-Europa	200	200
Resten av Asia, inkl Tyrkia	200	200
Resten av Afrika	200	200
Resten av Nord- og Mellom Amerika	200	200
Resten av Sør-Amerika	200	200
Oseania	100	100
Total		6800

¹ Pakistan, Somalia, Vietnam, Bosnia-Hercegovina, Irak, Iran, Tyrkia, Sri Lanka, Kosovo, Filippinene.

² Chile, Marokko, India, Danmark, Sverige, Kroatia, Tyskland, Kina, USA, Storbritannia, Thailand, Russland, Makedonia, Polen, Afghanistan.

Denne trekkemetoden ble valgt for å unngå en overvekt av observasjoner fra de store landgruppene. Det ble trukket 250 personer fra de 10 største landgruppene og

200 personer fra de påfølgende 15 landgruppene. Fra hver av de 7 verdens-regionene ble det trukket 200 personer blant de resterende nasjonalitetsgruppene. Utvalget ble trukket på bakgrunn av antallet bosatte i Norge per 01.01.2009. Det er derfor noe avvik fra populasjonen på trekketidspunkt og på valgdagen. Personer som er døde eller har utvandret i perioden 31. juli til 12. september har alle blitt fjernet. For at alle landgrupper skal telle like mye som den andelen de utgjør av populasjonen må resultatene vektet. En liste med opplysninger om de personer som var trukket ut til undersøkelsen ble i forkant av valget sendt ut til alle de kommuner som hadde personer bosatt i kommunen som var med i undersøkelsen. Kommunene ble bedt om å undersøke i manntallet hvorvidt disse personene hadde stemt ved stortingsvalget. Listene ble deretter returnert til Seksjon for befolkningsstatistikk i SSB som har bearbeidet materialet.

For alle utvalgsundersøkelser vil det være en viss usikkerhet i resultatene som det må taes hensyn til i tolkningen av resultatene. Denne undersøkelsen har to fortrinn; utvalget er stort slik at det kan lages fordelinger på alder, kjønn, botid osv. I tillegg er det den observerte valgdeltakelsen som legges til grunn, i form av det avkryssede manntallet. I andre utvalgsundersøkelser av lignende type brukes det ofte erindrings spørsmål for å avdekke hvorvidt respondentene har stemt eller ikke, denne type undersøkelser har erfaringsmessig et langt større avvik fra det faktiske valgresultatet. Undersøkelsen viser bare hvorvidt de som er trukket ut i utvalget har stemt eller ikke stemt - ikke partivalg.

Likevel – ettersom resultatene bygger på opplysninger om et utvalg av befolkningen, er det knyttet statistisk usikkerhet til dem. Og når vi deler inn utvalget i manntallet etter for eksempel land og kjønn, blir gruppene såpass små at få resultater blir statistisk signifikante.

For eksempel er ikke den store endringen i valgdeltakelse blant marokkanske menn statistisk signifikant etter de vanligste "signifikansgrensene". Selv om marokkanske menns valgdeltakelse økte fra 36 prosent i 2005 til 57 prosent i 2009, er det fremdeles 12 prosent sjanse for at denne økningen er tilfeldig og ikke gyldig for populasjonen av marokkanske stemmeberettigede menn i Norge (p-verdi er 12 prosent). Den langt mindre interessante endringen i valgdeltakelse blant iranerne fra 51 til 52 prosentpoeng blir statistisk signifikant fordi utvalget er mye større når vi ikke deler opp i menn og kvinner. Å bare gjengi resultater som er statistisk signifikante vil dermed dekke over interessante funn. Noen steder vil vi nevne hvorvidt resultatene er signifikante, men dette gjør vi ikke gjennomgående. Vi oppgir imidlertid alltid N-ene, slik at det er mulig å regne ut signifikansnivået.

1.3. Hvem har stemmerett?

Hvem som har stemmerett bestemmes av Valglovens § 3, jf. Grunnlovens §§ 50 og 53 som setter opp følgende vilkår for stemmerett ved stortingsvalg:

- a. Manntallsført i kommunen
- b. Norske statsborgere, jf. statsborgerloven.
- c. Alder 18 år oppnådd senest i løpet av valgåret
- d. Norske statsborgere som har mer enn 10 års registret sammenhengende utenlandsopphold bak seg må søke om å bli manntallsført
- e. Stemmeretten må ikke være tapt, jf. Grunnlovens § 53

1.4. Naturalisering – skifte av statsborgerskap

Etter lov om norsk statsborgerskap av 2005 kan man bli norsk statsborger etter søknad etter 7 års opphold i riket i løpet av de ti siste årene, dersom lovens øvrige krav også er oppfylt (jfr paragraf 7, første ledd):

- har dokumentert eller på annen måte klarlagt sin identitet
- har fylt tolv år
- er og vil forbli bosatt i riket
- fyller vilkårene for permanent oppholdstillatelse i utlendingsloven

- fyller kravet om norskopplæring
- ikke er ilagt straff eller strafferettslig særreaksjon eller har utholdt karenstid
- fyller kravet om løsning fra annet statsborgerskap

Noen grupper av søkere kan få statsborgerskap etter kortere botid enn 7 år. Viktigste i vårt henseende er de som er gift med norske borgere. For disse kreves 3 års opphold i riket i løpet av de siste 10 årene. Oppholdstiden i riket og tiden som gift må utgjøre minst syv år, men denne tiden løper parallelt. I realiteten må man bo i Norge i 3,5 år med norsk ektefelle. Dette gjelder altså for eksempel mange kvinner fra Thailand, Filippinene og Russland som er gift med norske borgere, som omtales i kapittel 5.2.

1.5. Hvem er innvandrere?

Fokus for denne undersøkelsen er norske statsborgere som enten har innvandret selv, eller er norskfødte med to innvandrerforeldre (tidligere kalt *etterkommere*). Vi skiller stort sett ikke mellom disse to gruppene i denne rapporten, men ser spesielt på valgdeltakelsen blant norskfødte med innvandrerforeldre i kapittel 4.

Ettersom vi ikke skiller mellom valgdeltakelsen til innvandrere og deres norskfødte barn, omtaler vi ofte disse samlet som **personer med innvandrerbakgrunn**.

Landbakgrunn er eget, eventuelt foreldres utenlandske fødeland. Personer uten innvandringsbakgrunn har kun Norge som landbakgrunn.

Tidligere skilte SSB mellom **vestlige innvandrere** (med landbakgrunn fra Vest-Europa (utenom Tyrkia), Nord-Amerika eller Oseania) og **ikke-vestlige innvandrere** (med landbakgrunn fra Asia med Tyrkia, Afrika, Sør og Mellom-Amerika og Øst-Europa). Dette skillet gikk SSB bort fra i 2008, blant annet fordi det ikke lenger var naturlig å gruppere sammen arbeidsinnvandrere fra nye EØS-land (polakker, estlendere, etc) sammen med flyktninger fra Asia og Afrika (Høydahl 2008). Når innholdet i kategoriene ble endret, kunne vi ikke lenger bruke de samme navnene på kategoriene. Noen ganger, som i denne rapporten, er det likevel behov for å dele innvandrergruppa i to grupper, og vi skiller da mellom:

1. EU/EFTA-land, Nord-Amerika, Australia og New Zealand. Disse omtaler vi i denne rapporten for enkelthets skyld som **EU-land etc.**
2. Øst-Europa utenom EU, Asia (inkl. Tyrkia), Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Oseania utenom Australia og New Zealand. Disse omtaler vi her som **Afrika, Asia etc.**

2. Demografisk bakteppe – langt flere innvandrere med stemmerett

Ved inngangen til 2009 bodde det vel 423 000 innvandrere i Norge og 86 000 norskfødte med innvandrerforeldre. Til sammen utgjorde disse over 500 000 personene 11 prosent av befolkningen. Nær 400 000 var 18 år eller eldre.

1997 er det første stortingsvalget som vi har tall på innvandernes valgdeltakelse fra. Siden da har antallet stemmeberettigede innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre økt veldig. I 1997 var de 70 000, tolv år senere 163 000. Det var med andre ord 93 000 flere stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn i 2009 sammenlignet med i 1997, en vekst på 133 prosent. Størstedelen av denne veksten – 73 000 av de 93 000 - har kommet blant innvandrere med innvandrerbakgrunn fra Asia (inkl. Tyrkia), Afrika og Latin-Amerika. Resten av veksten har kommet blant de med bakgrunn fra Øst-Europa, som var 23 000 flere i 2009 enn i 1997. De fleste av disse er fra Balkan. De mange arbeidsinnvandrene fra nye EØS-land som har kommet etter 2004 hadde ikke stemmerett i 2009.

Samtidig er det blitt færre stemmeberettigede fra Norden (- 1600) og Nord-Amerika (-1100). Nedgangen skyldes delvis at innvandrere fra disse områdene har flyttet ut fra Norge igjen, og delvis at det er relativt mange dødsfall i en gruppe hvor det er såpass mange gamle. Antallet stemmeberettigede fra Vest-Europa var omtrent likt i 2009 som i 1997.

Tabell 2.1. Stemmeberettigede norske statsborgere med innvandrerbakgrunn¹ 1997, 2005 og 2009

Landbakgrunn	1997	2005	2009	Endring i absolutte tall 1997- 2009	Endring i prosent- poeng
Stemmeberettigede i alt	3 311 190	3 421 741	3 530 785	219 595	7
Stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn .	70 007	122 071	163 103	93 096	133
Norden	10 376	9 286	8 802	-1 574	-15
Vest-Europa ellers ekskl Tyrkia	7 884	7 256	7 173	-711	-9
Øst-Europa	8 836	23 211	32 158	23 322	264
Nord-Amerika, Oseania	3 017	2 246	1 919	-1 098	-36
Asia, Afrika, Latin Amerika, inkl. Tyrkia	39 894	80 072	113 051	73 157	183
Pakistan	6 156	12 786	16 586	10 430	169
Vietnam	6 423	10 986	12 718	6 295	98
Iran	3 422	6 856	9 327	5 905	173
Bosnia Hercegovina	*	7 030	8 845	*	*
Irak	*	2 976	8 425	*	*
Tyrkia	3 040	6 380	7 999	4 959	163
Somalia	*	3 336	7 029	*	*
Sri Lanka	2 432	5 344	6 645	4 213	173
Serbia/Kosovo	2 443	4 404	5 984	3 541	145
Filippinene	2 500	4 191	5 459	2 959	118
Polen	3 000	4 255	4 518	1 518	51
Marokko	2 024	3 363	4 318	2 294	113
Chile	1 986	3 629	4 294	2 308	116
Danmark	5 180	4 523	4 218	-962	-19
India	1 845	3 300	4 217	2 372	129
Russland	*	1 651	3 329	*	*
Sverige	3 612	3 155	3 021	-591	-16
Tyskland	2 962	2 774	2 870	-92	-3
Thailand	*	1 662	2 770	*	*
Kina	1 258	2 176	2 695	1 437	114
Storbritannia	2 037	1 731	1 615	-422	-21
USA	2 531	1 820	1 525	-1 006	-40
Ungarn	1 311	1 199	*	*	*
Eritrea	*	1 175	*	*	*

*Det er ikke registrert manntallsopplysninger ved valget i 1997 for disse landgruppene

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå

Den største gruppen stemmeberettigede, og gruppen med nest størst økning siden 1997, var de med bakgrunn fra Pakistan. 16 600 innvandrere fra Pakistan og norskfødte med pakistanske foreldre hadde stemmerett i 2009, 10 400 flere enn i

1997. Det er de født i Norge som i hovedsak står bak økningen. Slik er det også for andre grupper som har vært lenge i Norge, og hvor innvandrernes norskfødte barn etter hvert begynner å bli myndige, som de fra Tyrkia og Vietnam. I andre grupper skyldes økningen i stemmeberettigede hovedsakelig at det er blitt flere innvandrere, og at mange etter hvert har fått norsk statsborgerskap, som de fra Somalia og Irak.

Av de 163 000 stemmeberettigede, var over 17 000 norskfødte med innvandrerforeldre – det vil si en av ti. I mantallsutvalget utgjorde de 8 prosent, og for første gang har vi kunnet se på denne gruppas valgdeltakelse spesielt (kapittel 4)

2.1. En viktig velgergruppe i Oslo

Tallmessig utgjør innvandrere og deres norskfødte barn en stadig viktigere del av den stemmeberettigede norske befolkningen. Disse utgjorde 4,6 prosent av de stemmeberettigede i 2009, mot 2,1 prosent i 2009. Deres tallmessige tyngde varierer sterkt i ulike deler av landet. I Oslo utgjorde innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i 2009 vel 14 prosent av de stemmeberettigede og var derfor en viktig gruppe. Oslo er i en klasse for seg, hvor personer med innvandrerbakgrunn utgjør en 2,5 ganger så stor andel som i fylket på andre plass - Akershus. I Nord-Trøndelag og Nordland utgjorde denne gruppa bare 1 prosent av de stemmeberettigede. Vi ser ikke på valgdeltakelsen blant innvandrere fordelt på norske fylker eller kommuner, til det er de for få i utvalget, men i kapittel 6 ser vi spesielt på valgdeltakelsen i Oslo.

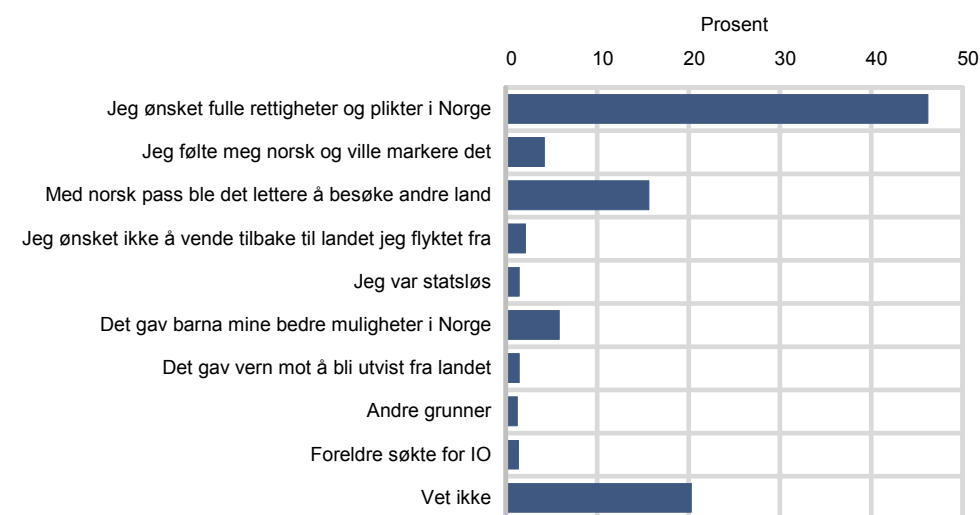
Tabell 2.1. Stemmeberettigede, etter fylke. Antall og andel. 2009

	Stemmeberettigede i alt	Stemmeberettigede med innvandrer- bakgrunn	Stemmeberettigede med innvandrer- bakgrunn i prosent av alle stemmeberettigede
I alt	3 478 099	163 103	4,6
Østfold	201 989	10 786	5,3
Akershus	375 622	21 521	5,7
Oslo	416 168	59 683	14,3
Hedmark	146 649	3 143	2,1
Oppland	141 243	2 822	2,0
Buskerud	188 044	10 023	5,3
Vestfold	171 423	6 557	3,8
Telemark	126 972	4 227	3,3
Aust-Agder	79 489	2 333	2,9
Vest-Agder	121 754	5 536	4,5
Rogaland	296 220	10 861	3,7
Hordaland	344 321	10 141	2,9
Sogn og Fjordane	78 071	1 109	1,4
Møre og Romsdal	184 975	3 089	1,7
Sør-Trøndelag	213 863	5 307	2,5
Nord-Trøndelag	97 830	1 121	1,1
Nordland	177 796	2 118	1,2
Troms	115 670	1 671	1,4
Finnmark	52 686	1 055	2,0

Kilde: Valgstatistikk, Statistisk sentralbyrå

2.2. Ikke tilfeldig hvem som naturaliseres

Hvem er det som blir norske statsborgere og dermed har stemmerett ved valget? De formelle reglene sier at man i hovedsak må ha syv års botid (se kapittel 2). Men hvilke *motivasjoner* oppgir de som har valgt å skifte statsborgerskap? Levekårsundersøkelsen blant det vi tidligere kalte ”ikke-vestlige” innvandrere fra 2005/2006 har gitt oss noen svar. Utvalget i undersøkelsen er representativt for halvparten av innvandrere og barn av innvandrere med bakgrunn fra ”ikke-vestlige” land (se kapittel 1 om definisjonen av ”ikke-vestlig”). Den avdekket at det å få fulle rettigheter og plikter i Norge er hovedmotivasjonen til de i utvalget som skiftet statsborgerskap. Den motivasjonen nest flest oppga som viktigste årsak var at det blir lettere å besøke andre land med norsk pass (Blom og Henriksen 2008).

Figur 2.1. Fordelingen av viktigste årsak til å søke om norsk statsborgerskap¹. Prosent. Vektet. (n=2019)

¹ På grunn av oversettelsesfeil i skjema er svar på urdu holdt utenfor.
Kilde: Statistisk sentralbyrå, Levekår blant innvandrere 2005/2006

Levekårsundersøkelsen blant innvandrere viser at de som skifter statsborgerskap har et relativt instrumentelt forhold til dette – de gjør det for å oppnå rettigheter. Bare 4 prosent i utvalget svarte at de skiftet statsborgerskap først og fremst fordi de følte seg norske og ville markere det.

Dette bidrar til å forklare at andelen norske statsborgere varierer sterkt med innvandrerenes landbakgrunn. De som allerede har pass som gir dem nær like sterke rettigheter som det norske passet, vil være mindre tilbøyelige til å skifte statsborgerskap, ettersom man må si fra seg sitt gamle statsborgerskap for å skifte. Dessuten vil de som ikke har planer om å bli i Norge ha færre grunner for å endre statsborgerskap enn de som er her på en mer permanent basis.

Tallene over hvem som faktisk skifter statsborgerskap bekrefter inntrykket fra levekårsundersøkelsen - at naturalisering ikke nødvendigvis er et uttrykk for integrasjon i et samfunn. Blant dem som har syv års botid eller mer, er andelen som er norske statsborgere lav blant dem med bakgrunn fra EU etc.¹ I gjennomsnitt er 32 prosent i denne kategorien, som har 7 års botid eller mer, norske statsborgere. Mange sikter nok ikke mot å bli boende permanent i Norge, og mange fra EU etc har allerede mye av de samme rettighetene som dem uten innvandrerbakgrunn, unntatt det som er i fokus her: retten til å delta ved stortingsvalg.

For de største innvandrergruppene med bakgrunn fra Asia, Afrika etc² varierer andelen som har fått norsk statsborgerskap blant dem med minst syv års botid relativt lite. Hovedregelen er at rundt ni av ti er naturalisert - i gjennomsnitt 87 prosent i denne gruppa. At flere i denne gruppa har fått norsk pass enn blant dem med bakgrunn fra EU etc er naturlig. Mange i denne gruppa har flyktningebakgrunn og har ingen planer om å returnere til opprinnelseslandet. Andre er arbeidsinnvandrere som kom før innvandringsstoppen på midten av 1970-tallet, fra land som Pakistan, Tyrkia eller Marokko, eller familieinnvandrere til disse. Et norsk statsborgerskap vil i de fleste tilfeller gi flere rettigheter enn disse gruppene har med sitt opprinnelige statsborgerskap, og som nevnt er dette hovedmotivasjonen for mange innvandrere.

¹ EU/EFTA-land, Nord-Amerika, Australia og New Zealand

² Øst-Europa utenom EU, Asia (inkl. Tyrkia), Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Oseania utenom Australia og New Zealand

Tabell 2.2. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, etter statsborgerskap og landbakgrunn. 1.1.2009. Absolutte tall og prosent

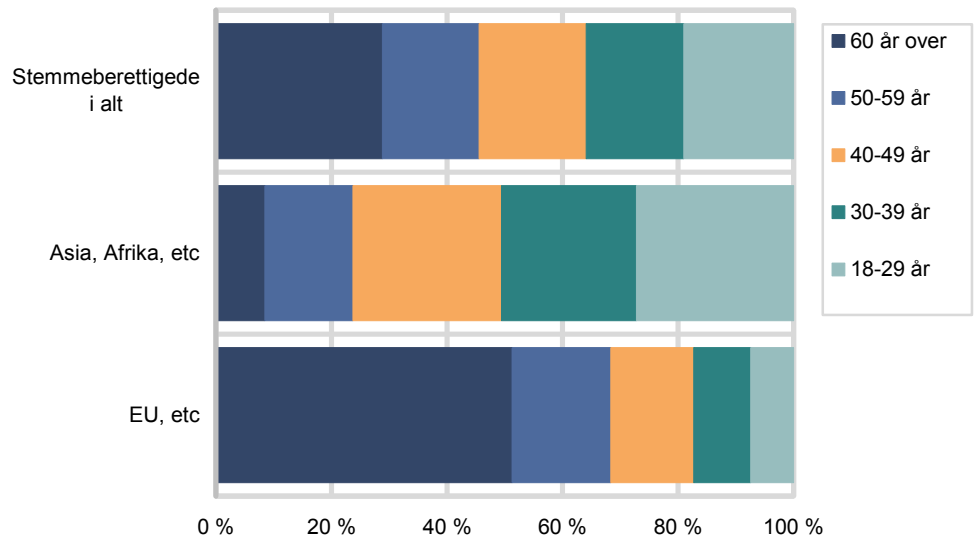
	I alt	Norske statsborgere		Utenlandske statsborgere		Andel norske statsborgere	Andel norske statsborgere blant dem med 7 års botid eller mer
		0-7 års botid	Over 7 års botid	0-7 års botid	Over 7 års botid		
Med innvandrerbakgrunn i alt	508 199	42 782	176 810	210 855	77 752	43	69
Norden	59 308	329	8 919	19 728	30 332	16	23
EØS utenfor Norden	116 994	1 273	15 550	79 501	20 670	14	43
Europa utenfor EØS	54 835	5 698	25 707	18 191	5 239	57	83
Asia med Tyrkia/Statsløse	188 033	24 490	94 081	57 803	11 659	63	89
Afrika	61 191	9 854	22 762	25 508	3 067	53	88
Latin-Amerika	17 292	976	7 837	5 885	2 594	51	75
Nord-Amerika og Oseania	10 546	162	1 954	4 239	4 191	20	32
EU/EFTA-land, Nord-Amerika, Australia og New Zealand	186 848	1 764	26 423	103 468	55 193	15	32
Øst-Europa utenom EU, Asia (inkl. Tyrkia), Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Oseania utenom Australia og New Zealand	321 351	41 018	150 387	107 387	22 559	60	87
Polen	44 482	241	4 782	38 352	1 107	11	81
Pakistan	30 161	3 973	20 343	3 549	2 296	81	90
Sverige	28 730	190	3 024	12 234	13 282	11	19
Irak	24 505	4 798	8 464	8 797	2 446	54	78
Somalia	23 633	5 001	7 526	10 180	926	53	89
Tyskland	20 916	181	2 833	13 028	4 874	14	37
Vietnam	19 726	2 821	15 123	1 531	251	91	98
Danmark	19 284	86	4 297	4 233	10 668	23	29
Bosnia-Hercegovina	15 683	1 245	10 032	1 646	2 760	72	78
Iran	15 666	1 696	9 861	3 517	592	74	94
Tyrkia	15 436	2 286	9 554	2 631	965	77	91
Serbia	15 039	2 254	8 534	3 379	872	72	91
Russland	13 914	1 097	2 460	9 489	868	26	74
Sri Lanka	13 436	2 316	8 693	1 642	785	82	92
Storbritannia	12 284	142	1 674	3 920	6 548	15	20
Filippinene	12 262	957	5 134	5 727	444	50	92
Thailand	10 989	660	2 267	6 859	1 203	27	65
India	9 349	713	4 961	2 936	739	61	87
Afghanistan	8 991	1 304	1 115	6 417	155	27	88
Marokko	7 811	1 439	5 096	892	384	84	93
Litauen	7 562	61	105	7 210	186	2	36
Chile	7 452	355	4 798	880	1 419	69	77

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå

98 prosent av vietnamesiske innvandrere (med minst 7 års botid) og norskfødte med foreldre fra Vietnam er norske statsborgere. Dette er den høyeste andelen av de største gruppene med bakgrunn fra Asia, Afrika, etc. Innvandrere fra Thailand og Russland har noe lavere andel norske statsborgere enn de andre fra Afrika, Asia, etc. Fra disse landene har det kommet mange kvinner som har giftet seg med menn uten innvandrerbakgrunn, flere av disse har åpenbart valgt å ikke skifte statsborgerskap. Tendensen er imidlertid ikke entydig; også fra Filippinene kommer det mange kvinner av samme grunn som fra Thailand og Russland, men her har flere enn ni av ti norsk statsborgerskap. Også chilenerne har en relativt lav andel. Dette er kanskje et uttrykk for at noen chilenerne ønsker å vende tilbake til Chile og derfor har beholdt sitt gamle statsborgerskap.

2.3. Mange unge voksne blant dem med bakgrunn fra Afrika, Asia, etc

Alderssammensetningen er svært forskjellig for de stemmeberettigede med bakgrunn fra EU etc sammenlignet med dem med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. Først og fremst utgjør de over 59 år en langt større andel blant dem fra EU etc. Halvparten av de stemmeberettigede herfra var over 59, mot færre enn en av ti fra Asia, Afrika etc. Motsatt utgjør unge voksne en større gruppe blant dem fra Asia, Afrika etc. Hele 27 prosent herfra er i alderen 18-29 år, mot 7 prosent av dem fra EU etc. I den senere tolkningen av valgfunn er dette viktig å ha med seg, da funn fra den øvrige valgforskingen har vist at unge har vesentlig lavere valgdeltakelse enn eldre (se kapittel 3). At mange av de største landgruppene har lav valgdeltakelse kan delvis forklares ved at de fleste er i en alder hvor valgdeltakelsen er relativt lav.

Figur 2.2. Stemmeberettigede etter alder og landbakgrunn. 01.01.2009. Prosent

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå

3. Tidligere funn og teorier om valgdeltakelse - og hva er egentlig høy valgdeltakelse?

Det finnes en rekke teorier og forklaringer på hvorfor noen stemmeberettigede går til urnene og andre velger å bli hjemmesittere. I statsvitenskapen går det et hovedskille mellom såkalte rasjonelle valgforklaringer, institusjonelle forklaringer og forklaringer som bygger på sosiale og demografiske karakteristika.

I den rasjonelle aktørmodellen antar man at folk treffer et rasjonelt valg når de bestemmer seg for å stemme eller ikke. Gevinsten ved det å stemme veies opp mot hvorvidt den enkeltes stemme påvirker valgfallet og hvor viktig dette vurderes å være. Bare hvis fordelene veier tyngre enn kostnadene, vil den rasjonelle velger bruke stemmeretten. Dette leder ofte til det såkalte "stemmeparadokset". Hvorfor stemmer de fleste velgere i demokratier når sannsynligheten for at en enkelt stemme skal påvirke mandatfordelingen er tilnærmet lik null, slik at gevinsten ved det å stemme alltid vil være mindre enn kostnadene? Dette er et perspektiv som ikke vil bli beskrevet nærmere her. Vi skal bare kort nevne her at flere (se for eksempel Bjørklund og Kval 2003) har vært inne på at det de kaller 'ghettoisering' blant innvandrere kan ha en positiv effekt på valgdeltakelsen, hvor deltakelsen øker når tilstrekkelig mange er samlet til å kunne ha en påvirkning på valgfallet. Bjørklund og Kval viser blant annet til pakistaneres høye deltakelse ved lokalvalget i Oslo i 1999.

En annen retning fokuserer mer på institusjonelle ordninger slik som valgordningens utforming. Undersøkelser viser for eksempel at valgdeltakelsen er høyere i land som har proporsjonalitetsvalg (Norge) enn i land med flertallsvalg (Storbritannia). Videre kan valg på søndag og muligheter for poststemmegivning ha en positiv innvirkning på valgdeltakelsen. Land som har stemmeplikt eller bøter for å unnlate å stemme, har (ikke uventet) i snitt høyere deltakelse enn land som ikke har det (Bennulf og Hedberg 1999).

En tredje retning i statsvitenskapen bygger på sosiologiske modeller, som ble utviklet i årene etter andre verdenskrig basert på store datasett fra utvalgsundersøkelser i forbindelse med valgene. Deltakelse ved valg sees her i forhold til variabler som alder, kjønn, bosted og inntekt. Gjennom kjennskap til disse variablene kan en forutsi deltakelse i befolkningen. Fra norske valgundersøkelser vet vi blant annet at unge stemmer i mindre grad enn eldre, at kvinner nå stemmer i noe større grad enn menn, og at personer bosatt på Østlandet bruker stemmeretten mer enn personer bosatt i Nord-Norge. SSBs undersøkelse av valgdeltakelsen blant innvandrere og deres norskfødte barn er bygd på denne sistnevnte retningen, kalt sosiologiske modeller, hvor vi går nærmere etter i sømmene forskjeller i deltakelse etter ytre kjennetegn. I det følgende skal vi vise hvordan valgdeltakelsen i Norge har variert de siste tiårene, samt hvordan den varierer med alder, kjønn, inntekt og utdanning.

3.1. Rundt tre av fire stemmer

I tolkning og analyse av valgdeltakelsen blant innvandrere i Norge kan det være fornuftig å skjele til funn fra den øvrige valgforskningen og særskilt til de generelle funnene fra analysene av valgdeltakelse ved stortingsvalget gjort med hele befolkningen som analyseenhet. I Norge var valgdeltakelsen i årene etter krigen omtrent like stabil som stemmegivningen. Det var små forskjeller fra valg til valg, og deltakelsen lå rundt 80 prosent. Stortingsvalget i 1965 representerte en sterk mobilisering av velgerne med en økning i valgdeltakelsen på hele 6 prosentpoeng fra 79 til 85 prosent.

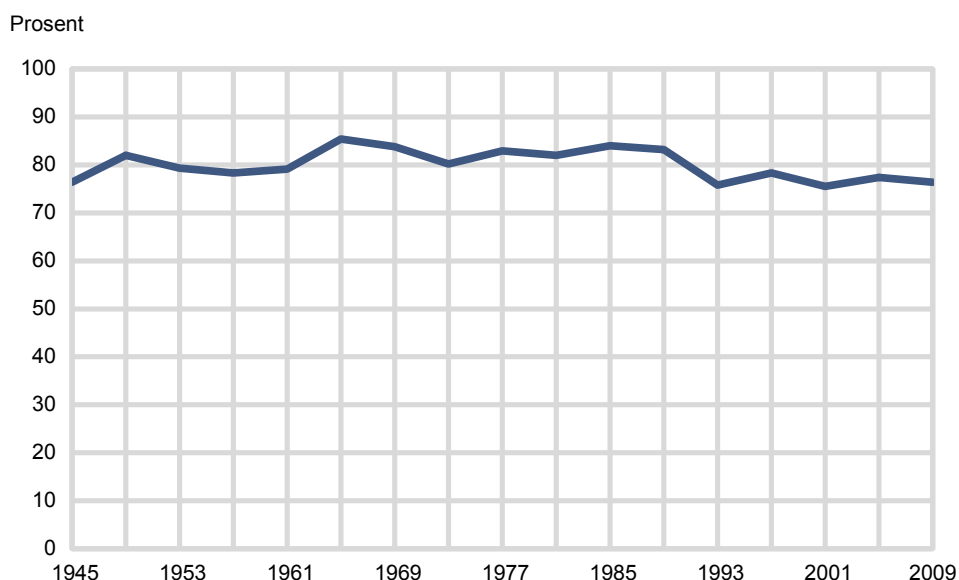
Valget i 1965 har i ettertid blitt sett på som det store mobiliseringsvalget – aldri har valgdeltakelsen vært så høy ved noe stortingsvalg i Norge. Dette valget var også det første med todagers valg. Etter tiår med Arbeiderpartistyre fant det sted en sterk mobilisering på borgerlig side. Ifølge Stein Rokkan, representerte denne

mobiliseringen noe varig, valgdeltakelsen forble stabil på et høyere nivå etter at mobiliseringen fant sted (Rokkan 1970), med unntak av stortingsvalget i 1973, da valgdeltakelsen gikk noe ned. Statsvitere forklarer denne nedgangen med det krysspresset som mange velgere hadde blitt utsatt for ved folkeavstemningen i 1972, samt at partiloyaliteten hadde sunket. Svaret på kryssende lojaliteter mellom parti og stemmegivning ved folkeavstemningen ble hjemmesitting ved det påfølgende stortingsvalget.

Denne nedgangen var derimot ikke varig, og ved valget i 1977 var valgdeltakelsen tilbake på nær samme nivå som før folkeavstemningen. En ny økning i valgdeltakelse så vi på 1980-tallet hvor valgdeltakelsen var oppe i 84 prosent i 1985. Valget i 1993 skiller seg ut med spesielt lav deltakelse, deltakelsen gikk ned med 7,4 prosentpoeng fra 1989. I 2001 endte deltakelsen på rundt 75 prosent.

På samme måte som at den økte valgdeltakelsen på 1960-tallet representerte en mobilisering av velgerne, så kan det være fristende å snakke om en tilsvarende demobilisering på 1990-tallet. Denne demobiliseringen har nok gjort seg mest gjeldende ved lokalvalg ettersom fallet i valgdeltakelsen ved stortingsvalg ikke har vært like stor, og like dramatisk, som man kan få inntrykk av til tider i norsk presse. Valgdeltakelsen ved de to siste stortingsvalgene var nær den samme som i 1957 – omtrent tre av fire stemte.

Figur 3.1. Valgdeltakelse ved stortingsvalg 1945-2009. Prosent

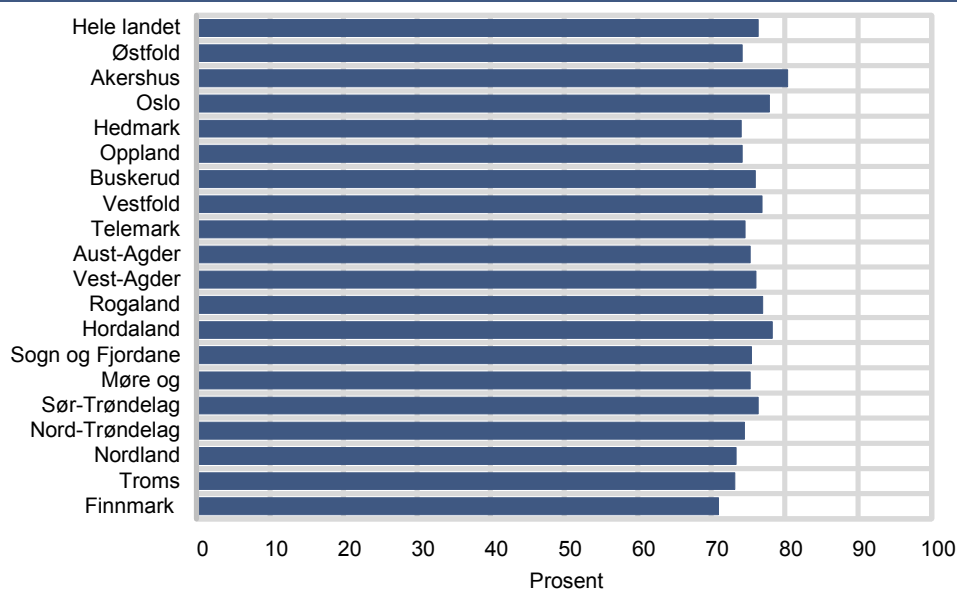

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

3.2. Flest til urnene i Akershus, færrest i nord

Ved stortingsvalget i 2009 hadde Akershus, som vanlig, høyeste valgdeltakelse med 80 prosent, mens Finnmark, også det som vanlig, kom lavest av fylkene med en valgdeltakelse på 71 prosent. I den lille kommunen Utsira i Rogaland gikk 93 prosent av de stemmeberettigede til urnene, og Utsira var med det kommunen med den høyeste valgdeltakelsen. De samme kommunene er gjengangere på lista over kommuner med høyest valgdeltakelse: 21 av de 25 kommunene med høyest deltakelse i 2005 var og blant topp 25 i 2009. 44 kommuner hadde en valgdeltakelse på over 80 prosent- mot 61 kommuner ved forrige stortingsvalg. Lavest valgdeltakelse hadde Moskenes kommune i Nordland og Kautokeino kommune i Finnmark med 64 prosent. I alt 27 kommuner hadde en deltakelse under 70 prosent, og 17 av disse var kommuner i de tre nordligste fylkene. I Oslo stemte 78 prosent, men det var store forskjeller mellom bydelene, hvor de bosatt i vest deltok i større grad enn dem bosatt i bydelene i øst.

Figur 3.2. Stortingsvalget 2009. Valgdeltakelse etter fylke. Prosent

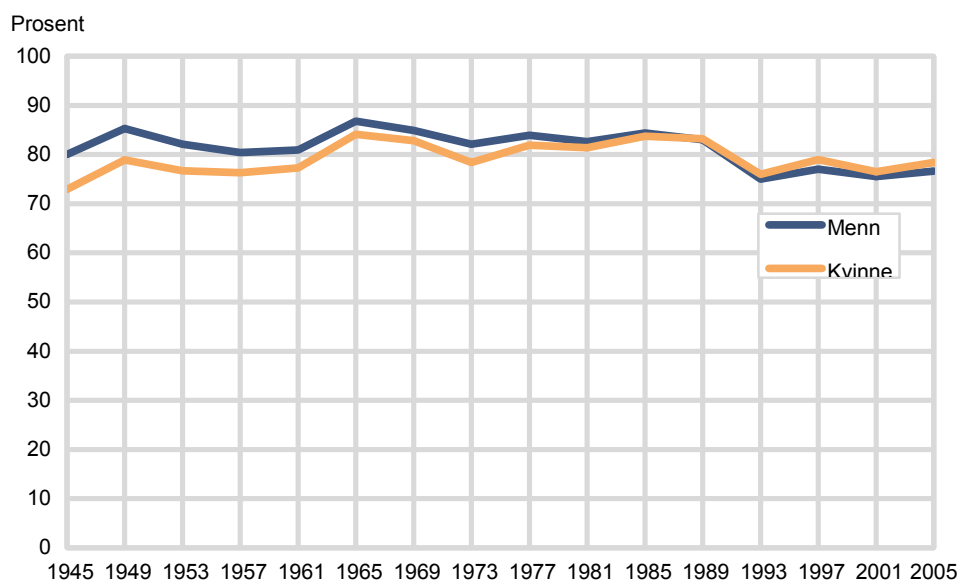
Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

Det er ikke mange nok innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i mantallundersøkelsens utvalg til at vi kan si hvordan deres valgdeltakelse varierer mellom norske kommuner, men vi skal i kapittel 6 se spesielt på deltakelsen i Oslo.

3.3. Flere kvinner enn menn bruker stemmeretten

I mellomkrigstiden hadde menn mellom 10 og 15 prosentpoeng høyere valgdeltakelse enn kvinner. Etter krigen har disse forskjellene langsomt jevnet seg ut og ved stortingsvalget i 1985 var valgdeltakelsen til menn og kvinner tilnærmet lik. I 1985 sluttet SSB å skille på valgdeltakelse mellom menn og kvinner, fordi forskjellene var så små. Etter dette har vi bare utvalgsundersøkelser å forholde oss til for å finne forskjeller i deltakelse mellom kjønnene. Disse undersøkelsene indikerer at kvinner nå deltar i noe større grad enn menn. Dette må igjen sees i sammenheng med alder. Ved de siste valg ser vi at unge kvinner deltar i noe større grad enn unge menn, mens eldre menn deltar i noe større grad enn eldre kvinner. Dette er funn som vi også finner i Sverige (SCB 2004) og Danmark (Elklit et al 2005)

Figur 3.3. Valgdeltakelse etter kjønn 1945-2005¹. Prosent

¹ Basert på utvalgsundersøkelser fra 1985

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk og Valgundersøkelsen ISF

I analysene av valgdeltakelsen blant personer med innvandrerbakgrunn skiller vi mellom kvinner og menn. I 2009 stemte kvinner og menn i like stor grad om vi ser alle innvandrergruppene under ett, men i noen landgrupper er det store forskjeller mellom kvinner og menn.

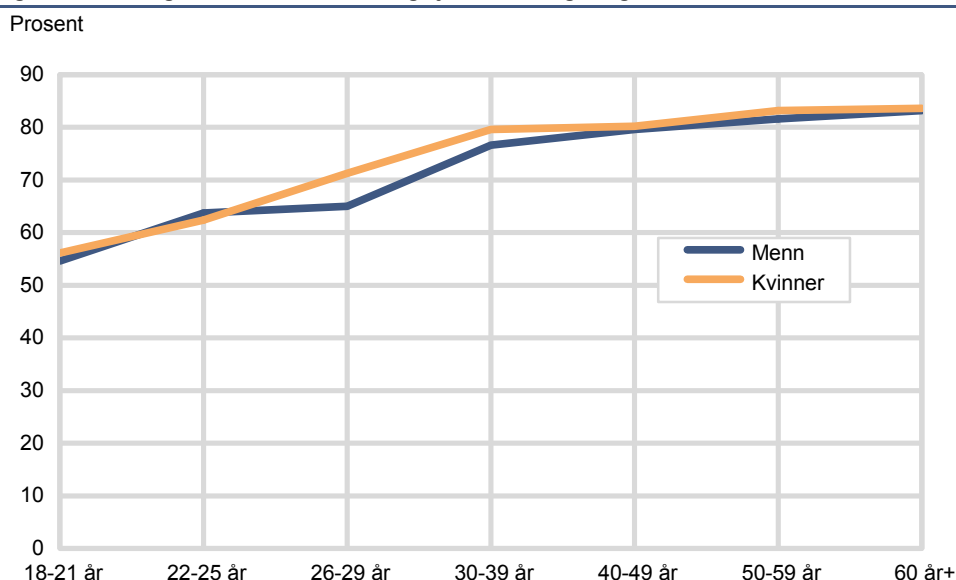
3.4. Høyest deltakelse blant eldre

Det har i de siste årene vært et økende fokus på den fallende valgdeltakelsen blant unge stemmeberettigede. Ved valget i 2005 stemte 55 prosent i alderen 18-21 år, omtrent den samme andelen som ved de to foregående valgene. Ved alle valgene har dette vært rundt 20 prosentpoeng lavere enn for befolkningen i alt. Valgdeltakelsen blant de eldste (over 60 år) var 83 prosent, langt høyere enn for den yngste gruppa. Først i aldersgruppen 30-39 år er deltakelsen lik gjennomsnittet. Det er størst forskjell mellom kvinner og menn blant dem som er 26-29 år, her var det 6 prosentpoeng flere kvinner enn menn som deltok.

Valgdeltakelsen har gått tilbake for alle aldersgrupper sammenlignet med 1980-årene, men fallet i deltakelse har vært spesielt stort for de yngste. Går vi tilbake til 1989 brukte nær 80 prosent stemmeretten i den yngste aldersgruppen.

Også blant innvandrere er det slik at de eldre deltar i større grad enn de yngre, men disse forskjellene varierer mellom de ulike innvandrergruppene (se kapittel 5).

Figur 3.4. Valgdeltakelse etter alder og kjønn. Stortingsvalget 2005. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk og Valgundersøkelsen ISF

3.5. Noe lavere valgdeltakelse blant dem med lav utdanning

I internasjonal valgforskning er det tradisjonelt vist til at valgdeltakelsen varierer sterkt med utdanning. Typisk er her eksempler fra USA hvor det er svært store forskjeller i deltakelse mellom dem med høy utdanning og dem med lav eller ingen utdanning. Høy utdanning borger for høy deltakelse, mens lav utdanning gjerne gir lavere valgdeltakelse. De samme funnene finner vi til en viss grad også i Skandinavia og i Norge, men her dempes den direkte effekten av utdanning av både en sterk bonde- og arbeiderbevegelse som begge har vært mobiliserende innenfor sine velgergrupper gjennom store deler av etterkrigstiden (for mer om dette se bl.a. Rokkan 1970). Det har i de senere årene vært reist spørsmål ved om denne effekten har blitt svakere, da både bondebevegelsen og arbeiderbevegelsen gradvis har tapt innflytelse og har blitt svekket. Ved stortingsvalget i 2005 var det en forskjell på hele 12 prosentpoeng mellom dem høyest utdanning og dem med lavest utdanning (Valgundersøkelsen 2005).

Vi mangler data på den utdanningen innvandrerne har ved ankomst til landet. Slike opplysninger registreres ikke systematisk av norske myndigheter. Derfor kan vi ikke gi presise beskrivelser av valgdeltakelsen blant innvandrere med ulikt utdanningsnivå. For noen grupper har vi imidlertid kunnskap fra Levekårsundersøkelsen blant innvandrere, hvor ti utvalgte innvandrergrupper ble intervjuet om deres utdanningsnivå (Blom og Henriksen 2008). For disse ti gruppene kan vi gi generelle beskrivelser av gruppenes utdanningsnivå, og for de andre gruppene er opplysningene eldre og mer mangelfulle.

3.6. Lavere inntekt gir lavere valgdeltakelse

De samme mekanismer som slår inn for utdanning med hensyn til valgdeltakelse forventes å spille inn for inntekt. Inntekt henger gjerne nært sammen med tilknytning til arbeidsmarkedet. Flere studier i SSB har vist at innvandrere har lavere inntekt enn befolkningen ellers, særlig innvandrere fra Afrika Asia, Øst-Europa og Latin-Amerika (se f. eks Enes 2010). Fra valgundersøkelsen i 2005 finner vi at forskjellen i valgdeltakelse mellom dem i det laveste inntektsintervallet og dem i det høyeste er på 12 prosentpoeng. Tilsvarende funn har blitt gjort i Danmark (Elklit 2005). Her er det også blitt kontrollert for alder, fordi inntekt er en variabel som er nær knyttet til hvor gammel du er. Ved kontroll for alder forsvinner store deler av forskjellen i valgdeltakelse mellom de i det laveste og det høyeste inntektsintervallet, men fortsatt er forskjellen på fire prosentpoeng.

3.7. Hva betyr dette for deltakelsen blant personer med innvandrerbakgrunn?

Disse eksemplene fra norske valg er tatt med for å vise at valgdeltakelsen varierer sterkt med befolkningens demografiske sammensetning og hvordan den fordeler seg på forskjellige levekårsindikatorer som utdanning og inntekt. Det vil være langt mer sannsynlig at en høyt utdannet eldre person med høy inntekt, bosatt i Akershus, vil delta ved valg enn en som er ung, med lav utdanning og inntekt, bosatt i Finnmark.

De ovenstående eksemplene på forskjeller i valgdeltakelse virker å være så befestet at det i dag gjøres langt mindre forskning på dette området enn tidligere. SSB samler ved hvert stortingsvalg inn store datasett som kobles til befolkningsregister og registre over yrke og inntekt. Denne informasjonen brukes imidlertid mer til å forklare *hva* folk stemmer - ikke hvorvidt de stemmer eller ikke. Når det gjelder innvandrernes valgdeltakelse så er slik valgdemografi mer upløyd mark. Vi har liten grunn til å tro at innvandreres deltakelse ikke skulle variere med de samme variablene som vi har beskrevet over. Vi vet at personer med innvandrerbakgrunn er yngre enn befolkningen uten innvandrerbakgrunn, og de har lavere utdanning, sysselsetting og inntekt (Daugstad 2008a, Blom og Henriksen 2008). Dette kan bidra til å forklare hvorfor det politiske målet ikke er nådd som sier at valgdeltakelsen blant personer med innvandrerbakgrunn skal være på nivå med deltakelsen i befolkningen i alt.

3.8. Demokratiske tradisjoner

Man kan tenke seg at også de demokratiske tradisjonene innvandrerne kjenner fra sitt opprinnelsesland, og erfaringen de har med å delta i valg, vil virke inn på deres velgeratferd i Norge. Av de 18 landene vi fokuserer på i denne rapporten, kommer noen innvandrere fra land hvor det ikke er mulig å stemme på ulike politiske partier, som vietnameserne, andre innvandrere kommer fra land med lange demokratiske tradisjoner, som inderne. Mange innvandrere har erfaring med at politikk er nært forbundet med krig og konflikt, som de fra Balkan, og mange flykter nettopp på grunn av det politiske regimet i opprinnelseslandet, som de fra Iran. Flere land har vært politisk ustabile og vekslet mellom å være diktaturer til mer fungerende demokratier, som Chile, slik at innvandrere fra samme land kan ha svært ulike politiske erfaringer.

Å redegjøre for de politiske og demokratiske tradisjonene i de 18 ulike landene som omtales spesielt her, er en for komplisert øvelse for denne rapporten. Vi kunne eventuelt referert til rangeringer som for eksempel gjøres av den uavhengige organisasjonen "Freedom house", som rangerer land etter hvilke sivile og politiske rettigheter befolkningen har. Men landenes rangering i 2010 er ikke nødvendigvis relevant for de erfaringene innvandrerne i Norge har fra sitt opprinnelsesland. De har kommet til Norge på ulike tidspunkt, og de sivile og politiske rettighetene, særlig i politisk ustabile land, kan være endret fra de forhold innvandrerne bosatt i Norge opplevde før de utvandret.

3.9. Stemmer innvandrerne i andre nordiske land?

Internasjonale sammenligninger er vanskelige. For alle valg vil det være spesielle forhold som påvirker valgdeltakelsen. Det være seg institusjonelle ordninger slik som valgordning eller politisk konfliktnivå ved valget. Direkte sammenligninger uten å ta hensyn til nasjonale kontekster vil ofte være lite fruktbare. Ofte er heller ikke datagrunnlaget og måten å gjøre opp beregninger på den samme slik at data blir lite egen til sammenlignende analyser. I Skandinavia skulle vi ha brukbare muligheter til å få til reelle sammenligninger landene i mellom da vi har en relativt enhetlig begrepsbruk og gode registerdata. Muligheten for sammenligning svekkes imidlertid av at i Danmark og Sverige har det blitt avholdt lokale og nasjonale valg på samme tidspunkt ved de siste valgene. Dette gjør at valgdeltakelsen nok blir høyere for begge valg (og særlig for lokalvalg som ofte får mindre oppmerksomhet enn nasjonale valg), se f.eks. Aardal 2002. Disse forskjellene vil også gjelde når vi sammenligner valgdeltakelsen blant innvandrere.

I Elklit et. al. 2005 er det gjort noen forsøk på komparasjon mellom de skandinaviske landene for kommunevalgene i 2003 i Norge og i Danmark i 2001. Forfatterne viser at valgdeltakelsen blant innvandrere i Danmark er vesentlig høyere enn for innvandrere i Norge. Det må legges til at valgdeltakelsen i alt er høyere i Danmark. Ved kommunevalget i 2001 lå den samlede valgdeltakelsen på 82 prosent, mens den i Norge var 59 prosent. Men også om det måles etter differanse mellom personer med innvandrerbakgrunn og dem uten, ligger innvandrerne i Danmark vesentlig høyere enn i Norge.

3.10. Hvilke parti stemmer innvandrerne på?

Etter kommunevalget i 1997 kartla SSB for første gang hvilke parti innvandrerne og norskfødte med innvandrerforeldre med det vi den gang kalte "ikke-vestlig" bakgrunn stemte på ved lokalvalg (Berg m.fl. 2007). Undersøkelsen viste at gruppen har en venstreorientert stemmegivning. Halvparten stemte på Arbeiderpartiet. Betraktes Ap, SV og RV under ett, foretrakk tre av fire disse partiene. Oppslutning om Høyre var svak, og enda svakere var støtten til Fremskrittspartiet.

Stemmegivning varierte også etter landbakgrunn. Østeuropeerne stemte i mindre grad på venstresidens partier, og de skilte seg ut ved at Fremskrittspartiet hadde en viss appell. Sterkest venstreorientert var innvandrere med afrikansk bakgrunn, med 86 prosent oppslutning om de tre partiene på venstresiden. Denne gruppen følges tett av innvandrere med asiatisk bakgrunn (78 prosent).

Når artikkelen til Berg m.fl. fikk tittelen "Stemmer til venstre, men er ikke venstreorientert", skyldes dette at de "ikke-vestlige" innvandrerne ikke er så venstreradikale som deres stemmegivning skulle tilsi. De er langt mer sentrumsorienterte ideologisk enn de øvrige velgerne til venstresidens partier.

4. Valgdeltakelsen blant innvandrere 1997-2009

I dette kapitlet skal vi se nærmere på hovedtall for valgdeltakelsen blant personer med innvandrerbakgrunn ved stortingsvalgene i 1997, 2001, 2005 og 2009.

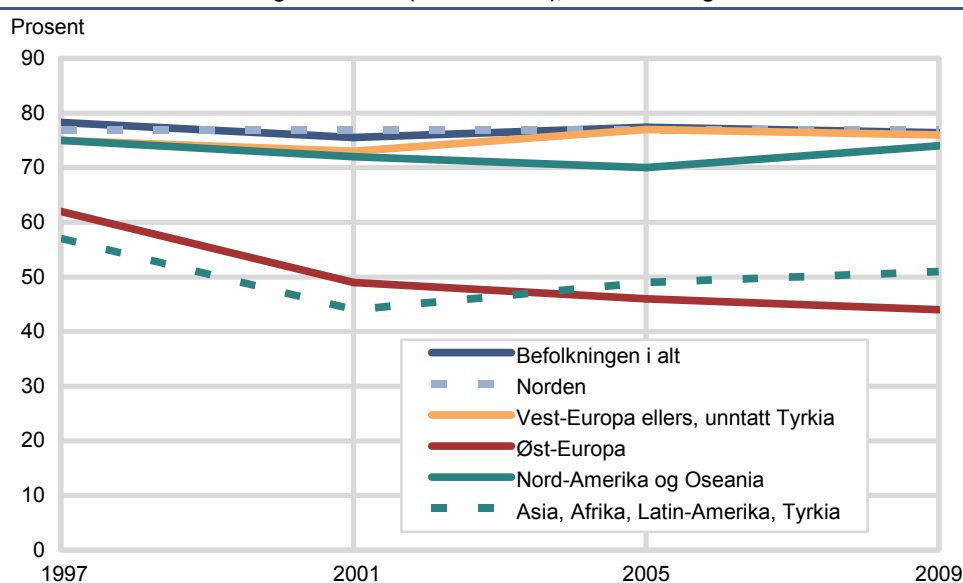
Ved alle fire valg varierer valgdeltakelsen sterkt mellom ulike innvandrergrupper. Ved hvert valg har de med innvandrerbakgrunn fra Norden og Vest-Europa hatt omtrent like høy eller høyere valgdeltakelse som befolkningen i alt, mens deltakelsen blant de med bakgrunn fra Nord-Amerika lå litt lavere ved valgene i 2001 og 2005.

Hele 13 prosentpoeng færre med bakgrunn fra Øst-Europa deltok ved valget i 2001 enn i 1997. Dette henger sammen med at det kom store grupper nye flyktninger fra Bosnia-Hercegovina på begynnelsen av 1990-tallet og fra Kosovo på slutten av 90-tallet. Disse gruppene har hatt svært lav valgdeltakelse, og de fra Bosnia-Hercegovina var relativt nyankomne ved valgene rundt år 2000, noe som forklarer at deltakelsen blant dem fra Øst-Europa gikk sterkt ned (få Kosovo-albanerne hadde stemmerett den gang). Som vi skal se i kapittel 5, har imidlertid ikke deltakelsen blant innvandrere fra Balkan økt selv om de har bodd lenger i Norge. Dette gjør at deltakelsen i den østeuropeiske gruppa har holdt seg på et lavt nivå etter 1997.

Også blant de med bakgrunn fra Asia, Afrika etc, var det langt færre som deltok i 2001 enn i 1997, men deltakelsen økte noe ved valgene i 2005 og 2009. Som vi skal se når vi studerer de enkelte landgruppene valgdeltakelse, er det enkelte landgrupper som hadde høyere valgdeltakelse i 1997 enn ved senere valg, som Pakistan, Tyrkia, Vietnam og Chile. Noen få landgrupper har tvert i mot hatt en høyere valgdeltakelse etter 1997, som India og Thailand.

Når valgdeltakelsen for de med innvandrerbakgrunn var så mye høyere i 1997 enn ved de senere valgene, så er det altså noen grupper som trekker gjennomsnittet ved de siste valgene ned. Dette bekrefter at det er fruktbart å studere de enkelte landgruppene for seg heller enn å se på gjennomsnittet, noe vi gjør i kapittel 5.

Figur 4.1. Valgdeltakelse ved stortingsvalg 1997-2005, blant befolkningen i alt og blant innvandrere og norskfødte (sett under ett), etter landbakgrunn

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

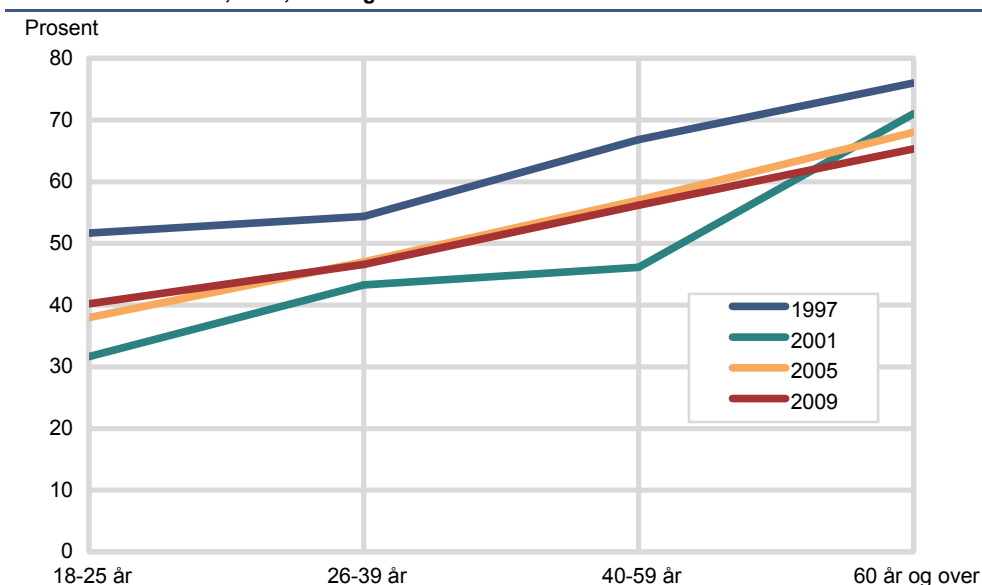
Når det er sagt, blir ofte tallene for små om man deler inn landgruppene etter botid og alder, for små til at resultatene blir utsagnskraftige. For eksempel kan vi si lite om valgdeltakelsen blant innvandrere Irak som har vært lenge i Norge basert på valgdeltakelsen til de 14 fra Irak i utvalget som har mer enn 30 års botid. Derfor vil

vi kort beskrive valgdeltakelsen blant innvandrere sett under ett etter alder, botid og kjønn før vi fokuserer mer på de enkelte landgruppene.

4.1. Høyere deltakelse blant de eldre

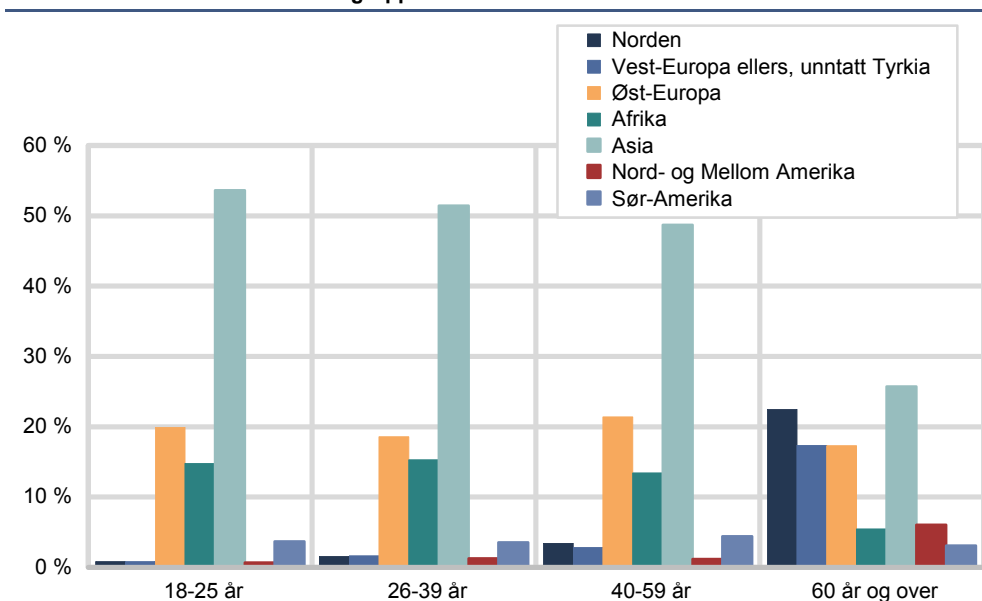
Valgdeltakelsen blant personer med innvandrerbakgrunn følger det tradisjonelle mønsteret hvor deltakelsen øker med alderen. De over 60 år har 25-30 prosentpoengs høyere deltakelse enn de som er 18-25 år. I de ulike aldersgruppene er det imidlertid ganske ulike typer innvandrere (figur 4.3). De fra Asia er flest i alle aldersgrupper, men de dominerer langt mer i de yngste gruppene enn i den eldste. Blant de over 60 år er landbakgrunnen mer variert, med andelsvis langt flere fra Norden og Vest-Europa. Dette er grupper med høy valgdeltakelse (uansett alder). Når valgdeltakelsen i de eldste gruppene er høyere enn i de yngre, skyldes det med andre ord både at eldre uansett deltar mer enn yngre, men også at sammensetningen i den eldste gruppa er så annerledes enn i de yngre.

Figur 4.2. Valgdeltakelse blant stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn, etter alder og år. 1997, 2001, 2005 og 2009. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

Figur 4.3. Stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn, etter alder og landbakgrunn. Prosent innenfor hver aldersgruppe

Kilde: Statistisk sentralbyrå, befolkningsstatistikk

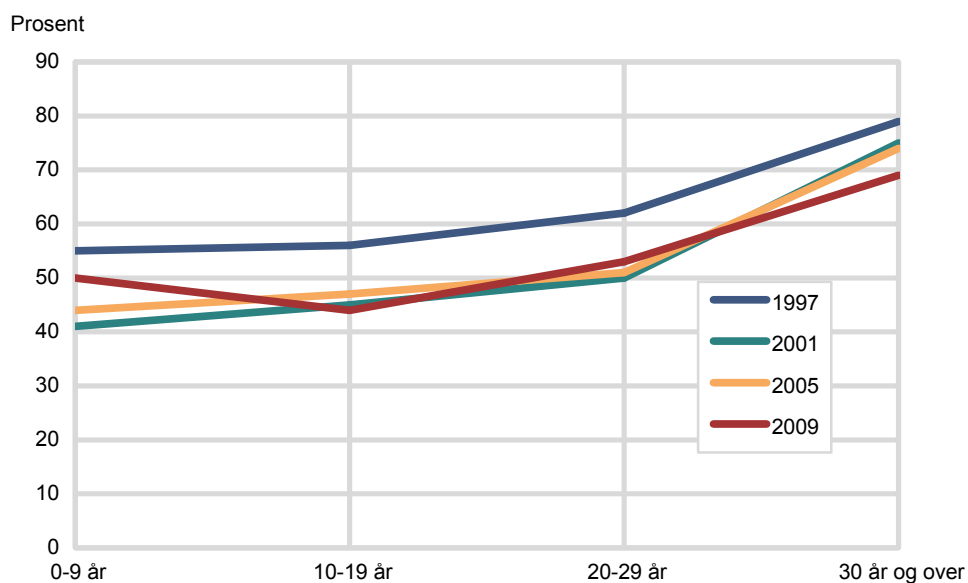
Valgdeltakelsen for de ulike aldersgruppene er nær identisk ved de tre siste stortingsvalgene, men lå høyere i 1997 for hver aldersgruppe. For alle aldersgrupper var valgdeltakelsen i 1997 rundt 10 prosentpoeng høyere enn ved de senere valgene. Og for alle aldersgrupper er valgdeltakelsen blant de med innvandrerbakgrunn lavere enn deltakelsen i befolkningen sett under ett, som var 76 prosent i 2009.³

4.2. Høyere deltakelse jo lenger botid

De som har lang botid har høyere valgdeltakelse enn dem med kort botid - dette er funn som blir bekreftet for alle valg. Dette stemmer for øvrig godt med integrasjonshypotesen, jo lengre man bor i et land, jo bedre tilpasser man seg landets politiske liv og valgdeltakelsen stiger. Valgdeltakelsen blant dem som har bodd i Norge i 30 år eller mer er 20-30 prosentpoeng høyere enn blant dem som har bodd i Norge i kortere tid for de tre valgene vi har tall for.

Det er imidlertid de med aller lengst botid som skiller seg markant ut, ellers er det liten forskjell mellom de ulike gruppene. Blant de med mer enn 30 års botid har deltakelsen vært rundt nivået til befolkningen i alt. Unntaket er valget i 2009, da deltakelsen blant personer med innvandrerbakgrunn med så lang botid var 7 prosentpoeng lavere enn deltakelsen i hele befolkningen.

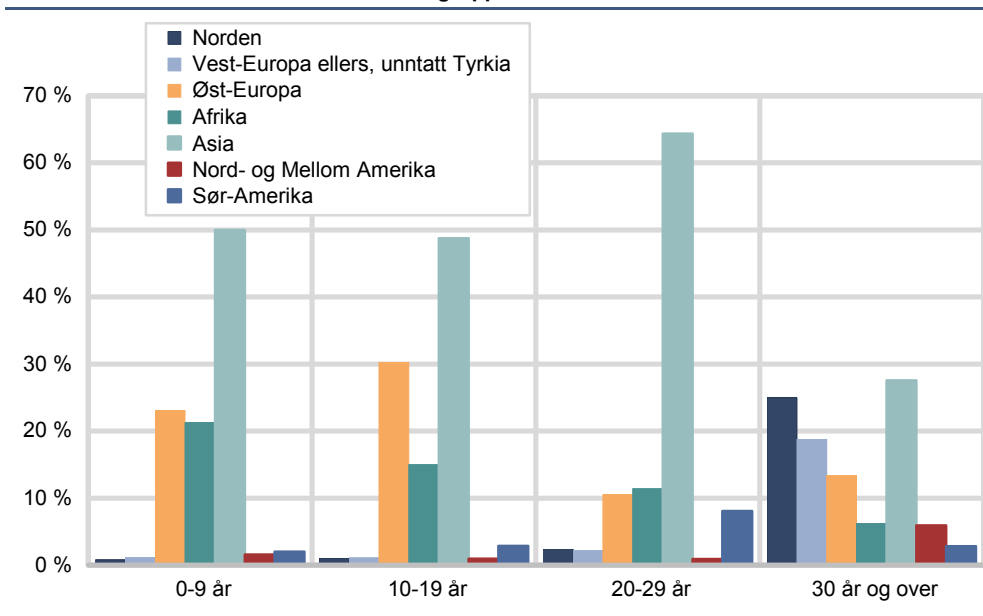
Figur 4.4. Valgdeltakelse blant stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn, etter botid og år. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

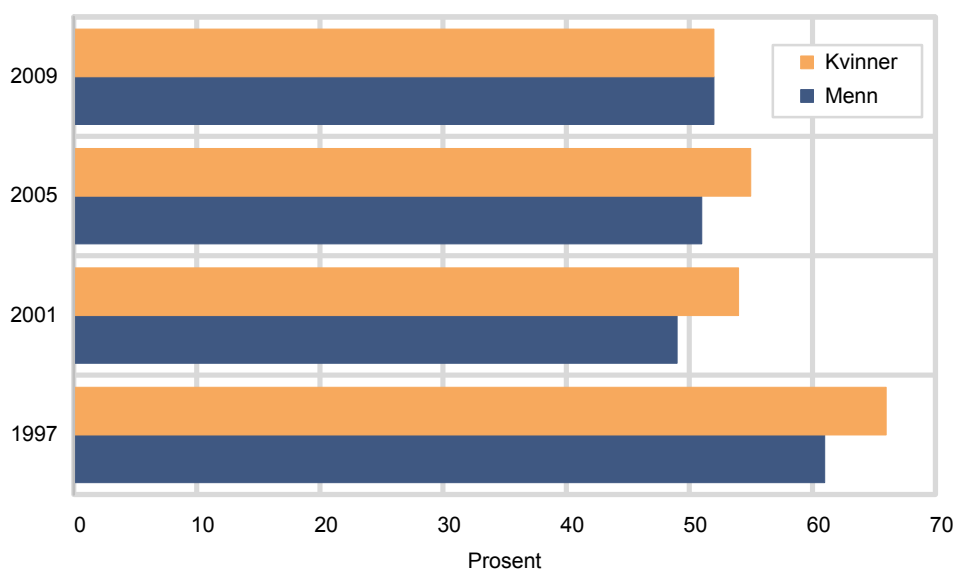
De ulike botidskategoriene består av svært forskjellige typer innvandrere, særlig hva gjelder hvor innvandrerne kommer fra og deres innvandringsgrunner. Dette så vi også når vi dekomponerte de ulike aldersgruppene. Variablene botid henger også sammen med alder – etter hvert som innvandrerens botid i Norge øker, så øker selvsagt alderen. Blant dem med over 30 års botid utgjør de fra Norden og Vest-Europa en langt større andel enn blant dem med kortere botid, som domineres av de fra Asia, Afrika og Øst-Europa. Når valgdeltakelsen øker med økende botid, skyldes det med andre ord også at sammensetningen i de ulike botidsgruppene varierer, og særlig skiller gruppa med lengst botid seg ut. Her utgjør de fra Norden og Vest-Europa en langt større andel enn i de andre botidsintervallene, og dette er grupper med høy valgdeltakelse (uansett botid).

³ Vi har ikke tall på valgdeltakelse i 2009 fordelt på ulike aldersgrupper.

Figur 4.5. Stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn, etter botid og landbakgrunn. Prosent innenfor hver botidsgruppe

Kilde: Statistisk sentralbyrå, befolkningsstatistikk

Kvinner har ved de foregående stortingsvalgene hatt en noe høyere valgdeltakelse enn menn, men i 2009 stemte kvinner og menn i like høy grad. I kapittel 6 viser vi at kjønnsforskjellene i valgdeltakelse varierer mellom de ulike landgruppene.

Figur 4.6. Valgdeltakelse blant stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn etter kjønn og år. 1997-2009. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

4.3. Halvparten av innvandrernes norskfødte barn stemte

Over 17 000 norskfødte barn av innvandrere hadde stemmerett ved forrige stortingsvalg. I mantallsutvalget utgjorde de 8 prosent, og for første gang har vi kunnet se på denne gruppas valgdeltakelse spesielt. På den ene siden kan vi forvente høyere valgdeltakelse i denne gruppa enn gjennomsnittet for dem med innvandrerbakgrunn, ettersom de er født og oppvokst i Norge, behersker norsk, har gått på norske skoler og kanskje kjenner det politiske systemet bedre enn deres foreldre. På den annen side er disse stort sett unge, mange vil være førstegangselgere, og vi vet at valgdeltakelsen blant unge er lav.

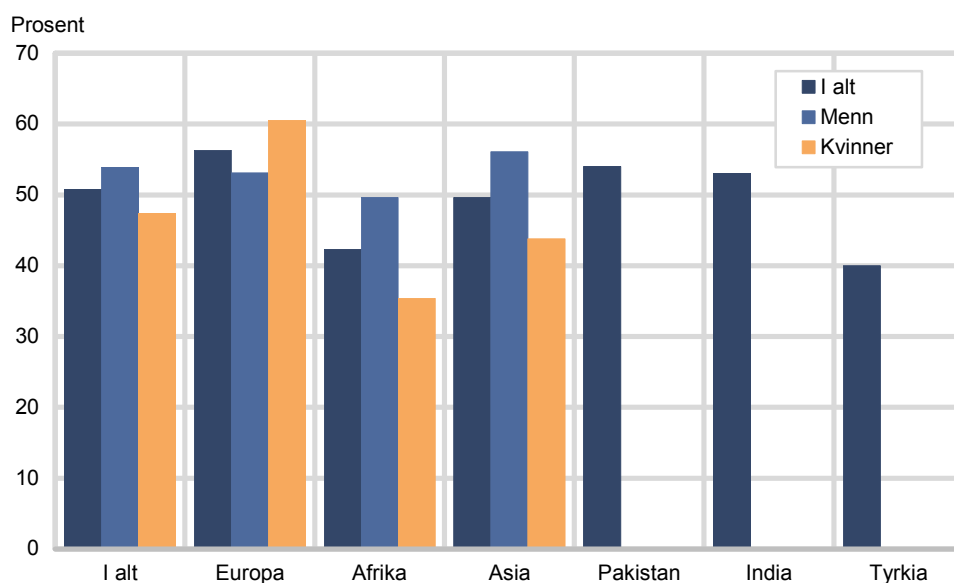
Halvparten av de stemmeberettigede norskfødte med innvandrerforeldre deltok ved valget i 2009 (51 prosent). Kjønnsforskjellen blant norskfødte med innvandrerforeldre er på 5 prosent i mennenes favør. Det er særlig blant kvinnene med foreldre fra Afrika og Asia at valgdeltakelsen er lavere enn for mennene, mens kvinnene var mest aktive ved valget blant dem som har foreldre fra Europa (figur 4.7). Er valgdeltakelsen blant norskfødte med innvandrerforeldre høy? Det kommer an på hvem man sammenligner med.

Ser vi på hele befolkningen i 2005, deltok 55 prosent av dem mellom 18-21, 63 prosent av dem i alderen 22-25 og 68 prosent av de mellom 26-29 år.⁴ Valgdeltakelsen til de norskfødte med innvandrerforeldre var med andre ord *lavere* enn gjennomsnittet for unge i Norge.

Sammenligner vi med valgdeltakelsen i 2009 for *alle* med innvandrerbakgrunn, *uansett alder*, er valgdeltakelsen blant de norskfødte med innvandrerforeldre lik (52 vs 51 prosent). Norskfødte menn med innvandrerforeldre hadde samme deltakelse som alle menn med innvandrerbakgrunn (52 prosent), mens norskfødte kvinner med innvandrerforeldre hadde noe lavere deltakelse enn kvinner med innvandrerbakgrunn (47 mot 52 prosent).

Sammenlignet med *alle* med bakgrunn fra Afrika er valgdeltakelsen blant norskfødte med foreldre fra Afrika lavere, særlig for kvinner, men de er ikke mange i utvalget (hhv 26 kvinner og 28 menn). Og sammenligner vi norskfødte med foreldre fra Asia med asiaternes gjennomsnitt, har de norskfødte mennene såvidt høyere deltakelse (56 vs 52 prosent), mens de norskfødte kvinnenes deltakelse er noe lavere (44 vs 49 prosent).

Figur 4.7. Valgdeltakelse i 2009 blant norskfødte med innvandrerforeldre, etter landbakgrunn og kjønn

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

Ettersom velgernes alder har så mye å si for deres valgdeltakelse, er det mer relevant å sammenligne de norskfødte med innvandrerforeldre med dem med innvandrerbakgrunn i alderen 18-25 år. I denne gruppa utgjør imidlertid de norskfødte med innvandrerforeldre en relativt stor andel, og dermed vil de influere på gjennomsnittet. Det er nær 1000 i utvalget i denne alderen, og det er 576 norskfødte (som også kan være eldre enn 25 år). Uansett skiller de norskfødte seg positivt ut sammenlignet med alle med innvandrerbakgrunn i alderen 18-25 år. De

⁴ Vi har ikke tall for stemmegivning i 2009 etter alder i det denne rapporten skrives.

har 11 prosentpoengs høyere deltakelse enn alle i denne aldersgruppa (51 vs 40 prosent), og hadde vi bare sammenlignet med innvandrere i denne aldersgruppa, ville forskjellen vært enda større. De med afrikanske foreldre har omtrent samme valgdeltakelse som unge i alderen 18-25 år med afrikansk innvandrerbakgrunn. Norskfødte med asiatiske foreldre har noe høyere deltakelse enn alle med asiatisk bakgrunn i alderen 18-25 år (50 vs 44 prosent), og særlig har norskfødte med foreldre fra Øst-Europa (Polen og Kroatia utgjør halvparten) høyere deltakelse enn alle med bakgrunn fra Øst-Europa i alderen 18-25 år (56 vs 28 prosent).

Her må vi huske på at sammensetningen hva gjelder landbakgrunn (i tillegg til alder), er ulik for de norskfødte med foreldre fra Asia og Afrika, enn den er for alle med asiatisk og afrikansk bakgrunn. For eksempel vil de med pakistansk bakgrunn dominere gruppa norskfødte med asiatiske foreldre langt mer enn om vi ser på alle med asiatiske bakgrunn (norskfødte og innvandrere). Og de med marokkansk bakgrunn vil i langt større grad dominere gruppa med afrikanske foreldre enn i gruppa for alle med afrikansk bakgrunn (norskfødte og innvandrere). Derfor er det mer relevant å se på enkeltland, men det er svært få grupper norskfødte med innvandrerforeldre som er store nok til at vi kan se spesielt på dem. Henholdsvis 54 og 53 prosent av de med foreldre fra Pakistan og India stemte, noe høyere enn de norskfødtes gjennomsnitt, mens deltakelsen var lavere blant de med foreldre fra Tyrkia og Vietnam (40 og 32 prosent). Her blir det lite meningsfylt å sammenligne med alle med innvandringsbakgrunn fra disse landene i alderen 18-25 år, for de norskfødte utgjør en så stor andel av disse.

Ved neste stortingsvalg vil de norskfødte med innvandrerforeldre utgjøre en tallmessig større gruppe enn i 2009, og vi vil kunne si mer om deres valgdeltakelse da.

4.4. Størst økning blant marokkanske menn

Vi skal nå se nærmere på endringene fra 2005 til 2009 for de landgruppene som var med i valgundersøkelsen begge år.

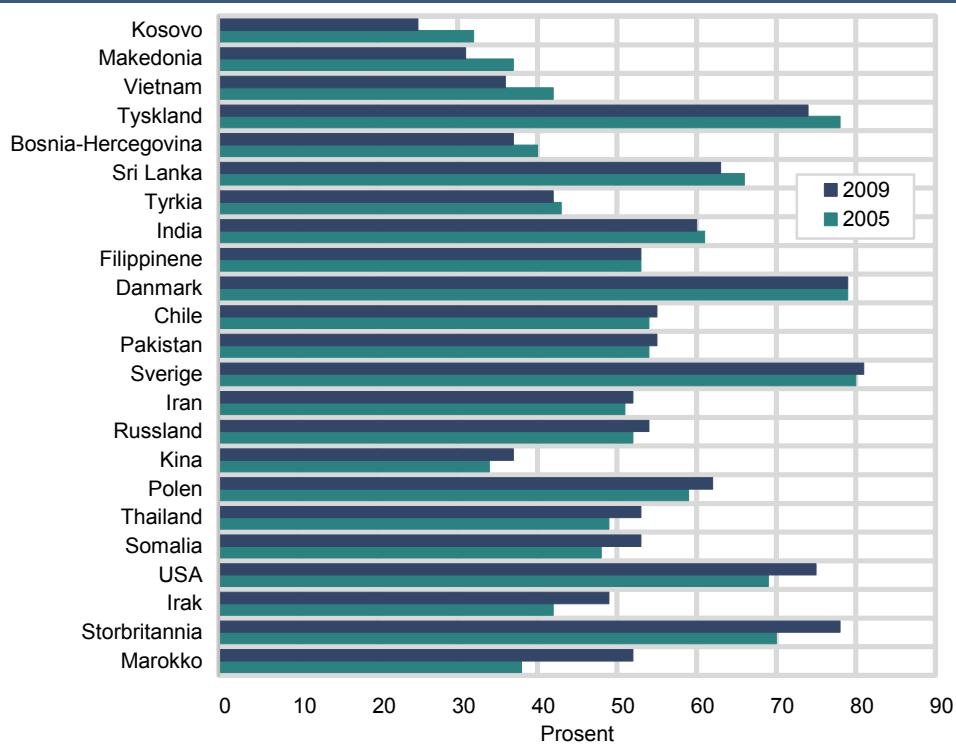
I figur 4.8 er de utvalgte landgruppene sortert slik at den gruppa som hadde høyest økning er øverst.⁵ 11 av de 23 landene hadde en økning i valgdeltakelsen på minst 1 prosentpoeng, blant annet Somalia (5 prosentpoeng) og Irak (7 prosentpoeng). Størst økning hadde Marokko, hvor hele 14 prosentpoeng flere stemte i 2009 enn i 2005. I 2009 var valgdeltakelsen omtrent på gjennomsnittet for alle med innvandrerbakgrunn, mens de i 2005 lå langt under. For åtte land gikk deltakelsen tilbake med minst 1 prosentpoeng, og størst tilbakegang hadde to grupper fra Balkan; Kosovo og Makedonia. Begge grupper hadde en reduksjon på rundt 7 prosentpoeng fra et allerede lavt nivå.

For å finne forklaringer på hvorfor valgdeltakelsen går opp eller ned for de enkelte landgruppene, må vi se nærmere på hver enkelt gruppe. For noen grupper går valgdeltakelsen frem bare for kvinner eller bare for menn. For eksempel skyldes økningen blant marokkanerne at mennene herfra har hatt en formidabel økning i valgdeltakelsen på hele 21 prosentpoeng siden 2005. I noen grupper skyldes økningen (blant annet) at botiden har økt og gruppen har blitt eldre.

I neste kapittel skal vi se nærmere på valgdeltakelsen i utvalgte grupper og endringer over tid fra og med 1997, også fordelt på kvinner og menn.

⁵ Alle resultatene er signifikante på 10 prosent-nivå

Figur 4.8. Valgdeltakelse i 2005 og 2009 blant innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn, etter landbakgrunn. Sortert etter økning i deltakelsen. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

5. Hovedfunn for utvalgte landgrupper

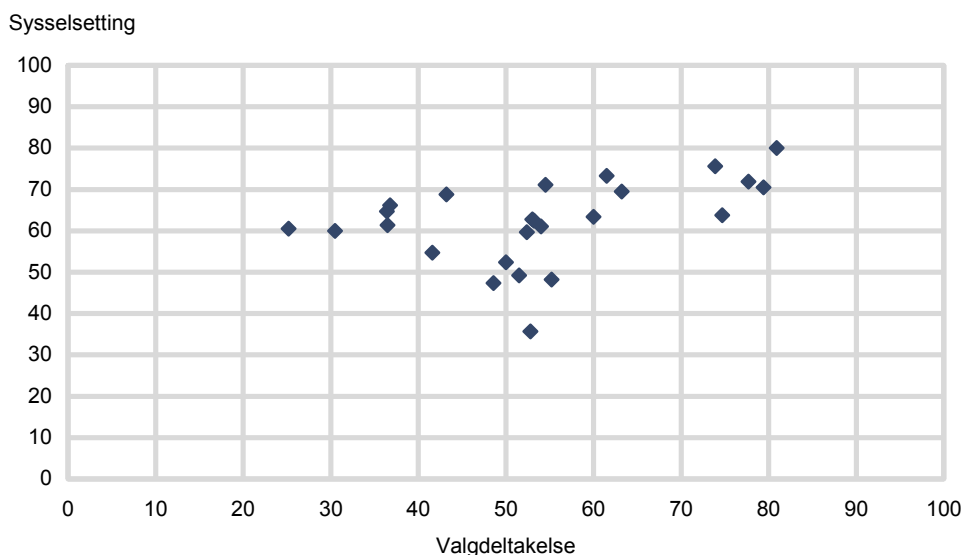
I forrige kapittel beskrev vi sentrale trekk ved utviklingen i valgdeltakelsen fra 1997-2005. Mye av endringene i valgdeltakelse skyldes at sammensetningen i innvandrerguppen endres over tid. For å unngå slike sammensetningseffekter er det nyttig å se på utviklingen i valgdeltakelse for enkeltland.

Valgdeltakelsen blant personer med innvandrerbakgrunn har ved de tre siste stortingsvalgene vært på 52-53 prosent. Denne stabiliteten skjuler imidlertid store underliggende endringer. For eksempel deltok omtrent seks av ti med bakgrunn fra Sri Lanka ved forrige stortingsvalg, mot bare 25 prosent av de fra Kosovo.

Vi vil i det følgende har en tilnærming hvor vi ser på landene enten i geografisk sammenheng eller knyttet opp til bakgrunn for innvandring. Et naturlig sammenligningsgrunnlag vil gjennomgående være å holde opp valgdeltakelsen i disse landene mot den gjennomsnittlige valgdeltakelsen for innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn, som var 52 prosent, og vi sammenligner også med de med bakgrunn fra Afrika, Asia etc, hvor 48 prosent stemte.

Vi vil også vise til den kunnskapen vi har om gruppenes utdanningsnivå og sysselsetting. Basert på teoriene i kapittel 4 legger vi til grunn en hypotese om at innvandrergupper som skårer høyt på variabler som sysselsetting og utdanning også vil ha høyere valgdeltakelse enn grupper som skårer lavt på disse variablene.⁶ Denne hypotesen tester vi ut allerede her. I figur 5.1 har vi plottet inn alle landene i valgundersøkelsen i forhold til deres sysselsettingsnivå (x-aksen) og valgdeltakelse (y-aksen). Det ser ut til å være en svak positiv sammenheng mellom disse to variablene, men det er også mange grupper som utgjør unntak fra en slik regel. Et eksempel er somalierne, som har desidert lavest sysselsetting av gruppene i mantallet, men valgdeltakelse på gjennomsnittet. Et annet er de med bakgrunn fra Vietnam og Balkan, som har relativt høy sysselsetting, men lav valgdeltakelse (se tabell A5).

Figur 5.1. Andelen som er sysselsatt blant alle bosatte 4. kvartal 2008, og andel stemmeberettigede som deltok ved stortingsvalget 2009 for 25 land¹

¹ Landene og tallene på valgdeltakelse og sysselsetting gis i tabell A5.
Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk og arbeidsmarkedsstatistikk

⁶ Vi har her valgt å bruke landfordelte oversikter for sysselsetting se <http://www.ssb.no/emner/06/01/innvregsys/>. Dette er tall for både utenlandske og norske statsborgere og er ikke direkte sammenlignbar med vår målgruppe, men disse tallene gir likevel en pekepinn på denne gruppenes tilknytning til arbeidsmarkedet.

5.1. Fortsatt lav deltakelse blant flyktninger fra Balkan

Vi begynner med fire flyktningland fra Balkan; Bosnia-Hercegovina, Makedonia, Kosovo (en del av tidligere Serbia og Montenegro) og Kroatia. Det kom også en del arbeidsinnvandrere fra det tidligere Jugoslavia på 1970-tallet, men de med flyktningbakgrunn utgjør et stort flertall av de over 34 000 personene som har bakgrunn herfra. Til sammen utgjør innvandrere fra det tidligere Jugoslavia den nest største gruppen i Norge ved inngangen til 2009, etter de med bakgrunn fra Polen. Svært få norskfødte med foreldre fra det tidligere Jugoslavia har blitt myndige og gamle nok til å delta ved valg. Derfor omtaler vi de med bakgrunn fra Balkan som ”innvandrere” heller enn ”personer med innvandrerbakgrunn”.

Over halvparten av disse innvandrerne har fått norsk statsborgerskap og dermed stemmerett i Norge. På mange områder klarer flyktninger fra Balkan seg godt i Norge, men det er også variasjoner innad i gruppa. 4 kvartal 2008 var sysselsettningsnivået blant innvandrere fra Kroatia 69 prosent, Bosnia-Hercegovina 60 prosent, Makedonia 60 prosent og Kosovo 61 prosent. Samtlige grupper var godt over gjennomsnittlig sysselsetting for personer med flyktningbakgrunn (55 prosent), men under gjennomsnittet i hele befolkningen (72 prosent).⁷ I levekårsundersøkelsen blant innvandrere (LKI) intervjuet vi personer fra Bosnia-Hercegovina og Serbia og Montenegro (hvorav de fleste er fra Kosovo). Der avdekket vi at disse to gruppene hadde nokså ulik formell kompetanse da de kom til Norge. De fra Bosnia-Hercegovina var noe høyere utdannet, de hadde hatt yrker høyere opp i ”hierarkiet”, og kvinnene herfra hadde vært mer yrkesaktive enn kvinnene fra Serbia og Montenegro (Henriksen 2010). Dette gjør nok at særlig kvinner fra Bosnia har høyere sysselsetting i Norge enn kvinner fra Kosovo (64 vs 55 prosent).

Tabell 5.1. Valgdeltakelse i 2009 etter kjønn, alder, botid og år. Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Kroatia og Makedonia. Prosent

	Bosnia- Hercegovina	Kosovo	Kroatia	Make- donia	Bosnia- Hercegovina	Kosovo	Kroatia	Make- donia
	Prosent				N			
I alt	37	25	43	31	250	250	199	200
Kjønn								
Menn	39	32	46	32	114	123	105	111
Kvinner	35	19	40	29	136	127	94	89
Alder								
18-25 år	25	17	27	22	44	69	30	36
26-39 år	32	20	48	38	76	79	54	58
40-59 år	48	34	44	32	105	94	92	92
60 år og over	28	:	:	:	25	8	23	14
Botid								
0-9 år	:	23	31	:	24	88	103	17
10-19 år	36	25	51	27	217	146	37	74
20-29 år	:	:	:	39	4	12	17	67
30 år og over	:	:	69	21	5	4	42	42
År								
Valgdeltakelse 2001	49	36**	*	*	193	242	*	*
Valgdeltakelse 2005	40	32***	*	37	250	250	*	200

* Dette året var ikke denne landgruppen med i mantallsundersøkelsen

**Valgdeltakelsen i 2001 gjelder stemmeberettigede fra Jugoslavia, det vil si det som i dag er Serbia, Montenegro, Kosovo, hvorav Kosovo er den desidert største gruppen

***Valgdeltakelsen i 2005 gjelder Serbia og Montenegro, det vil si det som i dag er Serbia, Montenegro og Kosovo, hvorav de fra Kosovo utgjør den største gruppen

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

Ut fra sosiologiske forklaringsmodeller kan vi vente at stemmeberettigede fra Balkan stemmer i relativt høy grad. Men slik er det ikke, denne gruppen har en svært lav valgdeltakelse. Kosovo har lavest deltakelse av alle land som var med i

⁷ Tall på sysselsetting blant personer med flyktningbakgrunn er fra Olsen (2010), de øvrige tallene er fra SSB (2009)

undersøkelsen, med 25 prosent, mens Makedonia og Bosnia-Hercegovina har henholdsvis 31 og 37 prosent. Høyest deltakelse i denne gruppa har de med bakgrunn fra Kroatia, hvor 43 prosent stemte. Dette er likevel langt under gjennomsnittet for alle med innvandrerbakgrunn (52 prosent). Selv om de har lav valgdeltakelse sett i forhold til hva vi kan forvente, er forskjellene *innad* i gruppa likevel i tråd med deres integrering på andre områder. Kroatia har høyest valgdeltakelse og høyest sysselsetting, de fra Kosovo har lavest sysselsetting og lavest valgdeltakelse, mens de fra Makedonia og Bosnia-Hercegovina ligger i midten.

Hvordan har så deltakelsen utviklet seg over tid? For denne gruppa er det en komplisert øvelse å sammenligne tilbake i tid, ettersom det har vært så mange endringer i statsgrensene på Balkan. Mellom 1945 og 1991 eksisterte Jugoslavia som en egen stat. I 1991 erklærte Slovenia, Kroatia og Makedonia uavhengighet og i 1992 gjorde Bosnia-Hercegovina det samme. Fra 1992 besto rest-Jugoslavia av statene Serbia og Montenegro, som i 2003 ble omdøpt til "Serbia og Montenegro". Kosovo ble formelt ansett som en provins i Serbia, men etter slutten på Kosovo-krigen i 1999 ble området i realiteten styrt av NATO, FN og EU i fellesskap. I 2006 løsrev Montenegro seg fra Serbia, og Kosovo erklærte seg uavhengig i 2008. Norge er blant landene som har anerkjent Kosovos uavhengighetserklæring. De fra Kosovo utgjør en langt større gruppe i Norge enn de fra Montenegro og Serbia.

Det gir derfor mening å sammenligne Kosovos tall med *Serbia og Montenegro* i 2005 og for *Jugoslavia* i 2001 (da Bosnia-Hercegovina altså ikke var en del av Jugoslavia). Og valgdeltakelsen har falt betydelig, fra 36 prosent i 2001, til 32 prosent fire år senere og ned til bare 25 prosent i 2009. Også de fra Bosnia-Hercegovina og Makedonia hadde en klart lavere valgdeltakelse i 2009 sammenlignet med tidligere valg. Bosniernes valgdeltakelse gikk ned med hele 12 prosentpoeng fra 2001, mens makedoniernes deltakelse var 6 prosentpoeng lavere i 2009 sammenlignet med 2005. Makedonia var ikke med i undersøkelsen i 2001.

Blant landgruppene i utvalget har Kosovo og Makedonia hatt den største nedgangen i valgdeltakelse fra 2005, fulgt av Vietnam, Tyskland og Bosnia-Hercegovina.

Ved stortingsvalget i 2005 hadde kvinner fra Bosnia-Hercegovina hele 14 prosentpoengs høyere valgdeltakelse enn mennene. Ved valget i 2009 var mennene noe mer aktive, slik det også er for de andre gruppene fra Balkan. Størst kjønnsforskjell er det blant dem fra Kosovo, hvor deltakelsen var hele 13 prosentpoeng høyere blant mennene enn blant kvinnene. Også på andre områder, som sysselsetting, utdanningsbakgrunn og norskferdigheter, finner vi store forskjeller mellom menn og kvinner fra Kosovo, og langt større forskjeller enn blant bosnierne (Henriksen 2010).

Generelt stiger valgdeltakelsen med alderen blant dem med bakgrunn fra Balkan, som i andre grupper. Innvandrere fra Kosovo som er i alderen 40-59 år har dobbelt så høy deltakelse som dem som er i alderen 18-25. Men uansett aldersgruppe, og uansett botid, så ligger deltakelsen til disse innvandrene langt under innvandreneres gjennomsnitt. De yngste med bakgrunn fra Balkan har en svært lav valgdeltakelse, som varierer fra 17 prosent blant dem fra Kosovo, til 31 prosent blant dem fra Makedonia. I gjennomsnitt stemte 40 prosent av alle med innvandrerbakgrunn i alderen 18-25 år, de fra Balkan ligger med andre ord langt under.

5.2. Familieinnvandrere fra Filippinene, Thailand og Russland – relativt høy deltakelse

Kvinner utgjør et stort flertall blant innvandrene fra Filippinene, Thailand og Russland. De fleste av kvinnene har giftet seg med menn uten innvandrerbakgrunn bosatt i Norge, noe som ikke er vanlig blant menn fra disse landene (Daugstad

2008). Fra Russland har det de siste årene vært en stor flyktninginnvandring men disse har ennå ikke hatt lang nok botid til å få stemmerett ved valget.⁸ Andelen kvinner blant de stemmeberettigede varierer fra 77-78 prosent for Russland og Filippinene, til 86 prosent for innvandrere fra Thailand. Dette er alle grupper med sysselsetting som ligger rundt gjennomsnittet til innvandrere (63 prosent), men over gjennomsnittet til innvandrere fra Afrika, Asia etc (57 prosent). Om kvinner fra Russland og Filippinene vet vi at mange har høy utdanning, mens det ser ut til at kvinner fra Thailand har lavere utdanning enn russiske og filippinske kvinner (SSB 2003).

Det er svært få norskfødte med to innvandrerforeldre fra disse landene, og av disse er knapt noen myndige og har stemmerett. Derfor blir det riktig å bruke betegnelsene ”innvandrere” og ikke ”personer med innvandrerbakgrunn”.

Tabell 5.2. Valgdeltakelse etter kjønn, alder, botid og år. Filippinene, Thailand og Russland. Prosent

	Russland Thailand Filippinene			Russland Thailand Filippinene		
	Prosent			N		
I alt	54	53	53	200	200	250
Kjønn						
Menn	43	47	39	54	30	51
Kvinner	58	54	57	146	170	199
Alder						
18-25 år	34	:	:	50	16	15
26-39 år	63	53	45	57	73	67
40-59 år	64	51	59	77	105	145
60 år og over	:	:	:	16	6	23
Botid						
0-9 år	52	64	62	96	67	53
10-19 år	56	47	47	93	90	79
20-29 år	:	51	54	5	39	99
30 år og over	:	:	:	6	4	19
År						
Valgdeltakelse 1997	*	*	54	*	*	309
Valgdeltakelse 2001	*	41	50	*	196	237
Valgdeltakelse 2005	52	49	53	199	200	249

* Dette året var ikke denne landgruppen med i mantallsundersøkelsen
 Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

Gjennomsnittlig har disse tre landgruppene svært lik valgdeltakelse, alle ligger på eller like over gjennomsnittet for innvandrere som er 52 prosent, og de ligger noe over gjennomsnittet for dem fra Asia, Afrika etc (48 prosent).

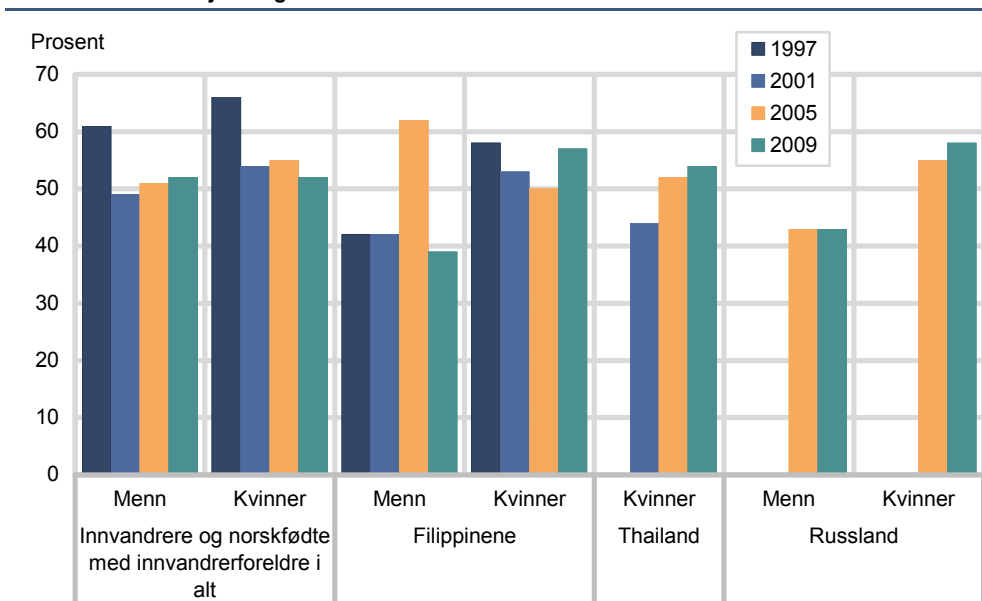
For innvandrere fra Russland er deltakelsen blant kvinner langt høyere enn blant (de få) mennene, og deltakelsen var nær dobbelt så stor blant dem over 25 år som blant dem som er 18-25 år, slik det også har vært tidligere. Disse tallene antyder at blant de russiske kvinnene som har giftet seg med menn uten innvandrerbakgrunn de siste årene har valgdeltakelsen vært relativt høy. Det er svært få helt unge blant disse russiske kvinnene, hovedvekten ligger i 25-40 årsalderen. Den lave deltakelsen for de yngste indikerer muligens at andre russiske innvandrere, som flyktninger fra Tsjetsjenia, har en noe lavere deltakelse, sammenlignet med dem som har giftet seg med menn uten innvandrerbakgrunn.

Valgdeltakelsen blant thailenderne har steget jevnt ved de tre valgene vi har tall for, fra 41 prosent i 2001 til 53 prosent i 2009. Som tidligere deltar tilsynelatende kvinner fra Thailand i større grad enn menn, men det er for få menn i utvalget fra Thailand, bare 30 personer, til at vi kan trekke konklusjoner ut av disse tallene. For

⁸ Per 1. januar 2009 hadde bare 510 av de 4672 flyktningene fra Russland (Tsjetsjenia) norsk statsborgerskap og var over 18 år. Til sammen var det 3335 stemmeberettigede russere ved inngangen til 2009.

innvandrere fra Thailand er det ikke store forskjeller i deltakelse etter alder, men de med kortest botid har høyest deltakelse.

Figur 5.2. Valgdeltakelse blant stemmeberettigede fra Thailand¹, Russland og Filippinene, etter kjønn og år

¹ Det er for få menn fra Thailand i utvalget til at vi viser deres resultat i figuren.
Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

Også blant dem fra Filippinene er valgdeltakelsen høyest blant dem med kortest botid. Slik var det ikke ved valget i 2005. Innvandrere fra Filippinene har for øvrig en bemerkelseverdig stabil valgdeltakelse på i overkant av 50 prosent ved alle de fire valgene vi har tall fra, bortsett fra i 2005, da menn fra Filippinene hadde svært høy deltakelse. Antallet filippinske menn i utvalget er imidlertid såpass lite at tall på stemmegivning er sårbart for tilfeldige svingninger.

5.3. Innvandrere fra Sri Lanka og India - valgvingerne

Norske statsborgere med bakgrunn fra Sri Lanka er i all hovedsak tamiler som kom til Norge som flyktninger fra borgerkrigen fra slutten av 1980-tallet, men også noen som kom til Norge som utdanningssøkende (og noen få arbeidsinnvandrere) fra slutten av 70-tallet og ti år framover. Indere og særlig srilankesere er grupper som har relativt høy yrkesdeltakelse. Per 4. kvartal 2008 var sysselsettingen blant inderne 63 prosent, som gjennomsnittet for innvandrere, mens srilankesernes sysselsetting var hele 70 prosent (SSB 2009). Særlig inderne har høy utdanning, mens det vanligste blant de fra Sri Lanka er å ha videregående utdanning, men ikke mer (Henriksen 2007 og Henriksen 2010).

I henhold til de sosiologiske forklaringsmodellene for valgdeltakelse, kan vi forvente høy deltakelse i disse to landgruppene. Og som tidligere år, er dette to av gruppene fra utenfor Europa hvor deltakelsen er høyest. I 2009 stemte 60 prosent av dem fra India og 63 prosent av dem fra Sri Lanka, noe som er høyere enn både gjennomsnittet for personer med innvandrerbakgrunn generelt (52 prosent) og Asia, Afrika etc spesielt (48 prosent). Srilankeserne hadde en stor økning i valgdeltakelsen fra 2001 til 2005 på hele 13 prosentpoeng, mens i 2009 gikk deltakelsen litt tilbake med 3 prosentpoeng, og nedgangen var størst for menn. For inderne har deltakelsen vært relativt lik ved de siste valgene.

Ved valget i 2005 hadde disse to gruppene en høyere valgdeltakelse for ungdom enn det vi fant i befolkningen ellers. Også i 2009 er valgdeltakelsen blant de yngste relativt høy. Det er relativt få i utvalget som er i alderen 18-25 år, men blant gruppene hvor det er mange nok i denne alderen til at vi kan si noe om deres

valgdeltakelse, er det de unge fra Sri Lanka og India som i størst grad har gått til urnene, sammen med dem fra Marokko og Pakistan.

Ved valget i 2005 stemte de fra Sri Lanka med lengst botid like ofte som gjennomsnittet i befolkningen i alt. Slik var det ikke i 2009. Men fortsatt har de fra India og Sri Lanka relativt høy deltakelse sammenlignet med andre med lang botid.

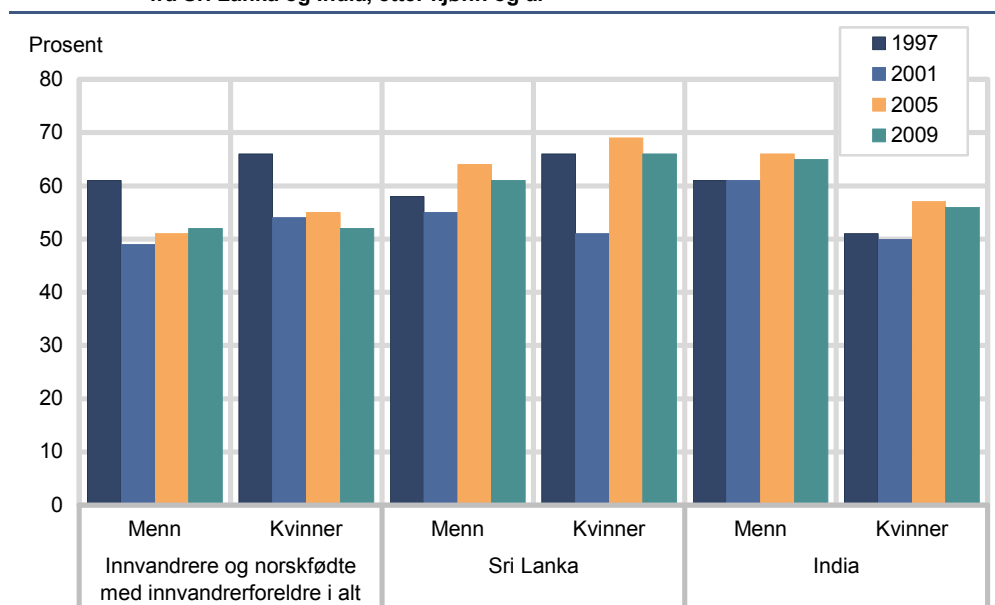
Ved de fleste valg (unntatt 2001) har kvinner fra Sri Lanka stemt i noe større grad enn menn fra Sri Lanka. I 2009 var forskjellen på 5 prosentpoeng. Og som ved forrige valg var kjønnsforskjellen motsatt blant inderne – mennenes deltakelse er 9 prosentpoeng høyere enn kvinnes.

Tabell 5.3. Valgdeltakelse i 2009 etter kjønn, alder, botid og år. India og Sri Lanka. Prosent

	India		Sri Lanka	
	Prosent	N	Prosent	N
I alt	60	63	200	250
Kjønn				
Menn	65	61	93	136
Kvinner	56	66	107	114
Alder				
18-25 år	54	55	35	38
26-39 år	57	56	60	71
40-59 år	64	69	81	125
60 år og over	:	:	24	16
Botid				
0-9 år	:	58	7	26
10-19 år	61	60	51	111
20-29 år	62	66	84	107
30 år og over	57	:	58	6
År				
Valgdeltakelse 1997	57	60	261	241
Valgdeltakelse 2001	55	53	199	247
Valgdeltakelse 2005	61	66	199	247

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

Figur 5.3. Valgdeltakelse blant stemmeberettigede innvandrere og norskfødte med bakgrunn fra Sri Lanka og India, etter kjønn og år

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

5.4. De 'gamle' arbeidsinnvandrere – stor økning blant marokkanske menn

Innvandrere fra Pakistan, Tyrkia og Marokko er av de landgruppene fra utenfor Europa som har den lengste innvandringshistorien til Norge (i alle fall i nyere tid), med arbeidsinnvandringen som startet sent på 1960-tallet for å dekke behovet for arbeidskraft i industrien på det sentrale Østlandsområdet. Etter innvandringsstoppen på midten av 1970-tallet har innvandringen fra disse tre landene i hovedsak vært familieinnvandring, men fra Tyrkia har det også kommet noen flyktninger. Et stort flertall har bosatt seg sentralt på Østlandet. Et stort flertall av de med bakgrunn fra Pakistan og Marokko bor i Oslo og i forstadskommunene mot nord-øst, mens de med tyrkisk bakgrunn er den største innvandrerguppen i Drammen.

I 2009 var valgdeltakelsen blant innvandrere og norskfødte med foreldre fra Marokko, Tyrkia og Pakistan henholdsvis 52, 42 og 55 prosent. De med bakgrunn fra Tyrkia hadde altså en langt lavere deltakelse enn de andre to gruppene. Til sammenligning er gjennomsnittet for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre 52 prosent og gjennomsnittet for dem fra Asia, Afrika etc 48 prosent.

De norskfødte med innvandrerforeldre fra disse landene hadde en omtrent like høy valgdeltakelse som om vi ser på innvandrere og norskfødte fra disse landene samlet. Les mer om valgdeltakelsen blant norskfødte med innvandrerforeldre i avsnitt 4.3.

Tabell 5.4. Valgdeltakelse i 2009 etter kjønn, alder, botid og år. Marokko, Tyrkia og Pakistan. Prosent

	Marokko	Tyrkia	Pakistan	Marokko	Tyrkia	Pakistan
	Prosent			N		
I alt	52	42	55	200	250	250
Herav, norskfødte med innvandrerforeldre .	53	40	54	34	47	79
Kjønn						
Menn	57	40	57	119	142	122
Kvinner	43	44	53	81	108	128
Alder						
18-25 år	55	40	54	33	45	63
26-39 år	47	43	52	70	102	97
40-59 år	56	44	61	79	90	69
60 år og over	:	:	:	18	13	21
Botid						
0-9 år	39	:	:	41	24	19
10-19 år	50	48	44	58	99	62
20-29 år	59	43	59	78	93	99
30 år og over	:	29	57	23	34	70
År						
Valgdeltakelse 1997	46	49	61	249	296	292
Valgdeltakelse 2001	36	44	43	199	245	249
Valgdeltakelse 2005	38	43	54	200	249	250

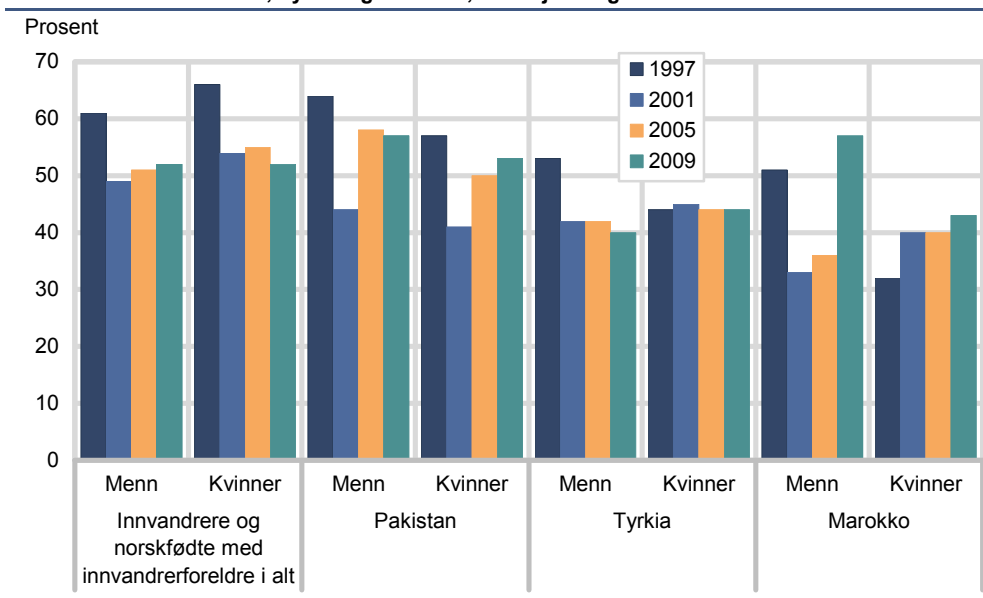
Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

Bortsett fra i 2001 har valgdeltakelsen blant dem med bakgrunn fra Pakistan vært relativt høy ved stortingsvalgene. I 2009 lå deltakelsen 7 prosentpoeng over gjennomsnittet til innvandrere fra Afrika, Asia etc. Valgdeltakelsen har vært jevnere blant dem med tyrkisk bakgrunn, mens marokkanerne har økt sin deltakelse betydelig fra 2005, med hele 14 prosentpoeng! Dette er den største økningen fra 2005 av gruppene i valgundersøkelsen. Mennene med marokkansk bakgrunn står bak økningen, de hadde hele 21 prosentpoengs høyere deltakelse i 2009 sammenlignet med i 2005, kvinnene økte sin deltakelse med bare 3 prosentpoeng.

I alle tre gruppene er det svært stor forskjell i mennenes og kvinnenes sysselsettingsnivå (SSB 2009), og også på andre områder, som norskferdigheter og kompetanse fra hjemlandet, er det stor forskjell mellom menn og kvinner fra Pakistan og Tyrkia (Henriksen 2010, omtaler ikke Marokko). Det er også store kjønnsforskjeller i valgdeltakelsen for de med marokkansk bakgrunn, men

forskjellen er liten blant kvinner og menn med pakistansk bakgrunn. Blant de med bakgrunn fra Tyrkia er valgdeltakelsen noe høyere for kvinner enn for menn. Også i 2005 var det tilsvarende kjønnsforskjeller blant de med bakgrunn fra Pakistan og Tyrkia, mens blant dem med bakgrunn fra Marokko stemte kvinner i større grad enn menn i 2005. En liten kjønnsforskjell på 4 prosentpoeng i kvinnes favør er snudd til en forskjell på hele 14 prosentpoeng i marokkanske menns favør i 2009. Denne endringen i mennenes valgdeltakelse er imidlertid ikke statistisk signifikant.

Figur 5.4. Valgdeltakelse blant stemmeberettigede innvandrere og norskfødte med bakgrunn fra Pakistan, Tyrkia og Marokko, etter kjønn og år

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

Valgdeltakelsen stiger noe med alderen for dem med bakgrunn fra Tyrkia og Pakistan, men dette er ikke like tydelig for dem fra Marokko. For alle aldersgrupper stemte de med bakgrunn fra Pakistan i langt større grad enn de med bakgrunn fra Tyrkia.

Tidligere har de med bakgrunn fra Pakistan deltatt i høyere grad i Oslo enn i landet sett under ett. Ved valget i 2005 hadde de i Oslo imidlertid 5 prosentpoeng høyere deltagelse. Dette har blitt sett på som et uttrykk for at gruppene deltar mer der de har påvirkningsmulighet. Vi ser ikke den samme tendensen ved dette stortingsvalget. De med pakistansk bakgrunn i Oslo har like høy valgdeltakelse som deres landsgjennomsnitt (se kapittel 6).

5.5. Flyktninger fra Somalia, Afghanistan og Irak – høyere valgdeltakelse med tiden

Innvandrere i Norge fra Irak, Somalia og Afghanistan har alle flyktningbakgrunn og har bodd i Norge i relativt kort tid. De første somaliske flyktningene kom til Norge på midten av 1980-tallet, men den store innvandringen fra Somalia kom først fra slutten av 1990-tallet. De fleste irakerne har kommet fra samme tid, med en topp rundt år 2000, mens de fleste afghanerne har kommet etter Talibans fall i 2001.

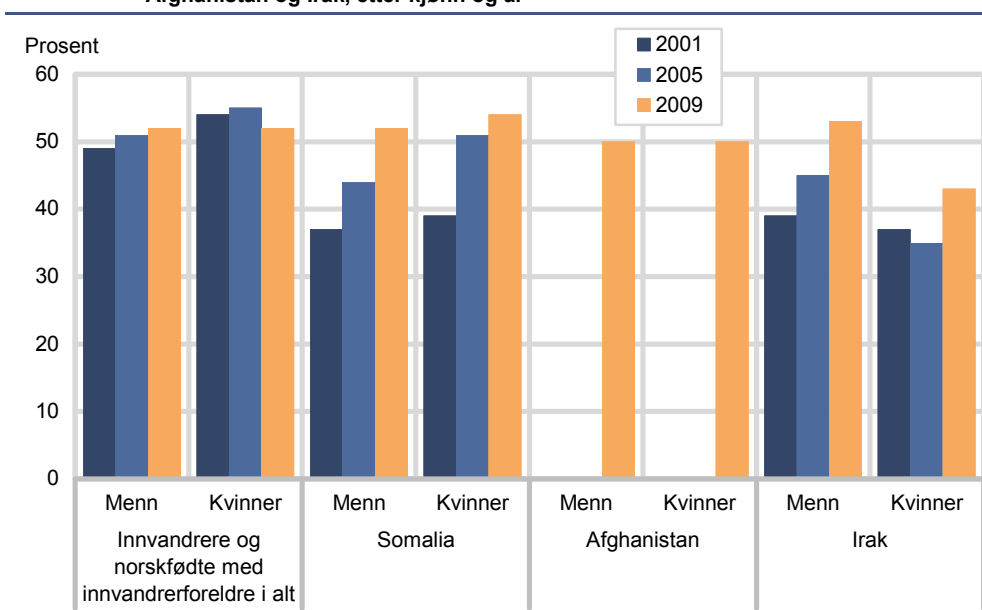
Om somalierne vet vi at mange, særlig kvinner, har kommet til Norge uten utdanning og yrkeserfaring fra Somalia. Blant irakerne er det flere kvinner som har høyere utdanning enn blant somalierne, men også her mangler et flertall av kvinnene yrkeserfaring fra hjemlandet (Henriksen 2010). Vi vet mindre om bakgrunnen til dem fra Afghanistan siden denne gruppa ikke ble intervjuet i Statistisk sentralbyrås Levekårsundersøkelse blant innvandrere, som er vår kilde til kunnskap om hva innvandrere har med seg av kompetanse når de kommer til Norge. Alle tre grupper har lav sysselsetting i Norge, og forskjellene mellom menn

og kvinner er store (SSB 2009). De fleste nyankomne i disse gruppene deltar i introduksjonsprogrammet, og herfra er resultatene svært forskjellige. Mens afghanerne, særlig mennene, har hatt gode resultater fra programmet, er det relativt få fra Somalia og Irak som går over i arbeid eller utdanning etter endt program (Henriksen og Kraakenes 2010).

Disse tre gruppernes korte botid, lave sysselsetting og lave utdanningsnivå (som vi kjenner for dem fra Somalia og Irak, men ikke afghanerne), tilsier at de skal ha relativt lav deltakelse ved valg. Disse gruppene skiller seg imidlertid ikke spesielt negativt ut – omtrent halvparten stemte ved valget i 2009. Til sammenligning er gjennomsnittet for personer med innvandrerbakgrunn 52 prosent og gjennomsnittet for dem fra Asia, Afrika etc 48 prosent.

Kvinner har ved alle tre valg siden 2001 deltatt i marginalt høyere grad enn menn blant dem fra Somalia, mens menn er desidert mest aktive blant dem fra Irak. Blant afghanerne er det ingen kjønnsforskjell. Deltakelsen blant innvandrere fra Somalia og Irak har økt betraktelig siden valget i 2001, både for kvinner og menn.

Figur 5.5. Valgdeltakelse blant stemmeberettigede innvandrere med bakgrunn fra Somalia, Afghanistan og Irak, etter kjønn og år

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

Svært få fra disse gruppene har vært lenge i Norge, men det er tydelige forskjeller mellom de fra Irak og Somalia som har mindre enn 9 års botid og dem som har vært i Norge 10-19 år. Og forskjellen går motsatt vei av hva man skal forvente; de med kortest botid deltar i langt større grad enn de andre. Det er for få fra Afghanistan med lenger botid enn 9 år til at vi kan si noe meningsfylt om deres deltakelse. Forskjellene etter botid er ikke statistisk signifikante, men det illustrerer at det ikke nødvendigvis er noen sammenheng mellom botid og deltakelse.⁹

Sammenhengen mellom alder og deltakelse går imidlertid den veien vi kan forvente; de eldre stemmer i større grad enn de yngre. Forskjellen mellom de som er 18-25 år og de som er 40-59 år er henholdsvis 22, 13 og 18 prosentpoeng for de fra Somalia, Afghanistan og Irak.

Ved stortingsvalget i 2005 trakk vi frem innvandrerungdom fra Somalia spesielt, da dette var den eneste store gruppen hvor ungdommen har høyere valgdeltakelse enn de voksne og valgdeltakelsen er like høy som for ungdommer uten innvandrer-

⁹ At de nyeste flyktingene fra disse landene stemte ved stortingsvalget i størst grad henger *ikke* sammen med deltakelse i introduksjonsprogrammet. De som hadde syv års botid i 2009 hadde ikke deltatt i programmet, som ble obligatorisk fra 2004.

bakgrunn. Denne tendensen er borte ved valget i 2009, men ungdom fra Somalia skiller seg heller ikke spesielt negativt ut. Valgdeltakelsen blant somaliere i alderen 18-25 år ligger 4 prosent over gjennomsnittet for personer med innvandrerbakgrunn i denne alderen.

Tabell 5.5. Valgdeltakelse etter kjønn, alder, botid og år. Somalia, Afghanistan og Irak. Prosent

	Somalia	Afghanistan	Irak	Somalia	Afghanistan	Irak
I alt	53	50	49	250	200	249
Kjønn						
Menn	52	50	53	131	102	146
Kvinner	54	50	43	119	98	103
Alder						
18-25 år	44	41	34	61	75	59
26-39 år	51	53	50	93	68	84
40-59 år	62	54	52	91	52	94
60 år og over	:	:	:	5	5	12
Botid						
0-9 år	58	51	52	120	153	127
10-19 år	47	39	43	121	33	107
20-29 år	:	:	:	9	14	14
30 år og over	:	:	:	:	:	1
År						
Valgdeltakelse 2001	37	*	38	198	*	194
Valgdeltakelse 2005	48	*	42	198	*	199

* Dette året var ikke denne landgruppen med i mantallsundersøkelsen

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

5.6. Flyktninger fra Vietnam, Iran og Chile – lavere deltakelse blant vietnameserne

Innvandrere fra Chile, Vietnam og Iran er flyktninggrupper som kom til Norge på 1970- og 1980-tallet. Alle har gjennomsnittlig lang botid, de fra Chile og Vietnam noe lenger enn de fra Iran (Henriksen 2010). Til forskjell fra de fra Pakistan og Tyrkia har de fra Vietnam og Chile en langt mer spredt bosetting og er ikke bare konsentrert rundt storbyene på Østlandet. Alle landgrupper har relativt høy sysselsetting, også for kvinnene. 4 kvartal 2008 var sysselsettingsnivået blant dem fra Chile hele 71 prosent (kvinner og menn sett under ett), de fra Vietnam 65 prosent og Iran 60 prosent. Samtlige grupper var godt over gjennomsnittet for personer med flyktningbakgrunn (55 prosent)¹⁰, og de fra Chile lå på nivå med hele befolkningen.

Det er relativt få norskfødte med innvandrerforeldre i utvalget fra disse landene, for få til at vi skal kommentere deres valgdeltakelse.

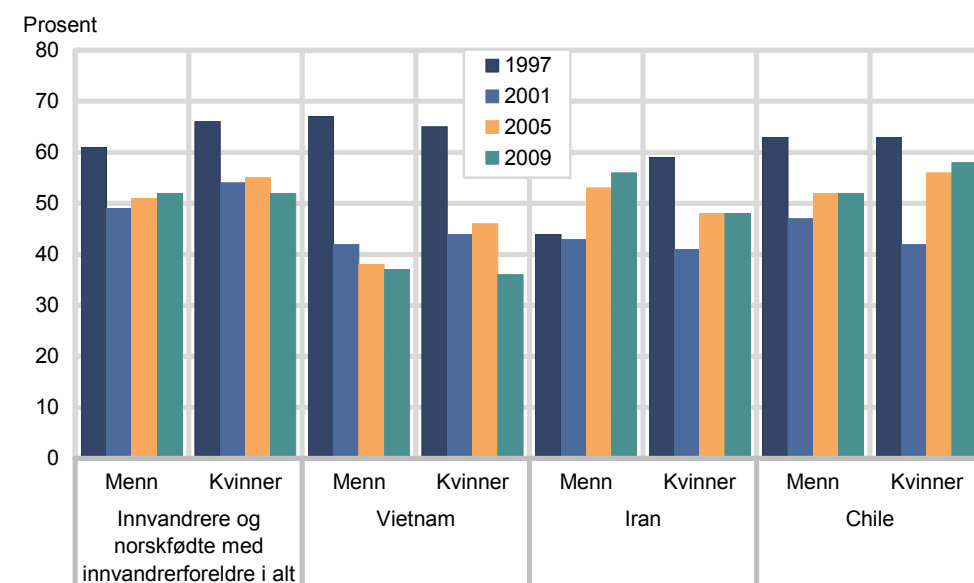
Gruppene er vidt forskjellige med hensyn til utdanningsnivå. Mange iranere og chilenerne kommer til Norge med høy utdanning fra hjemlandet, og i disse to gruppene er kvinner vel så godt utdannet som mennene. Vietnameserne hadde lite utdanning da de kom til Norge. Barn av vietnamesere studerer imidlertid i svært høy grad, noe barn av chilenerne ikke gjør, mens iranernes barn studerer på linje med det norske gjennomsnittet. Vietnameserne skiller seg også ut ved at de behersker norsk mye dårligere enn de andre to gruppene, hvor knapt noen synes selv de snakker dårlig norsk. Videre har flyktninger fra Chile og Iran i større grad kommet som politiske flyktninger enn vietnameserne, som hovedsakelig kom i kjølvannet av Vietnamkrigen, ofte fordi de fryktet for fremtiden under et kommunistisk regime (Henriksen 2010).

Dette kan kanskje bidra til å forklare at det politiske engasjementet til vietnameserne, målt ved andelen som deltar ved stortingsvalg, er mye mindre enn engasjementet til de med bakgrunn fra Chile og Iran. Deltakelsen til chilenerne og iranerne lå ved det siste året omtrent på innvandreernes gjennomsnitt, mens del-

¹⁰ Tall på sysselsetting blant personer med flyktningbakgrunn er fra Olsen (2010), de øvrige tallene er fra SSB (2009)

takelsen til de fra Vietnam ser ut til å ha en stadig lavere valgdeltakelse, nede på rundt 36 prosent i 2009. Gjennomsnittet for personer med innvandrerbakgrunn var 52 prosent i 2009 og gjennomsnittet for dem fra Asia, Afrika etc 48 prosent.

Figur 5.6. Valgdeltakelse blant stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn fra Vietnam, Iran og Chile, etter kjønn og år

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

Ved valget i 1997 var vietnameserne av de gruppene som hadde høyest deltakelse, men ved de senere valgene har de vært blant landgruppene med lavest valgdeltakelse. Dette er et funn som er overraskende ettersom vietnamesere deltar i stadig økende grad på andre samfunnsområder, og vi har ingen god forklaring på hvorfor det er slik. For gruppen i gjennomsnitt har det vært en stadig økende sysselsetting og synkende ledighet gjennom hele 1990-tallet og på 2000-tallet.

Den manglende deltakelsen ved valg kan heller ikke forklares med at det er mange nyankomne. Flere har fått norsk statsborgerskap og dermed stemmerett ved valg, men det har vært lite nyttilflytting de siste årene av nye grupper vietnamesere. Det skulle kunne tale for økende deltakelse, ikke synkende. Kanskje kan noe forklares ved vietnamesiske innvandreres lave utdanningsnivå, men barna deres studerer i svært høy grad (Henriksen 2010). Man må nok til andre forklaringsmodeller enn de sosiologiske for å forklare vietnamesernes lave deltakelse.

Tabell 5.6. Valgdeltakelse etter kjønn, alder, botid og år. Vietnam og Chile. Prosent

	Vietnam	Chile	Iran	Vietnam	Chile	Iran
	Prosent			N		
I alt	36	55	52	250	200	250
Herav, norskfødte med innvandrerforeldre .	32	45	:	37	29	9
Kjønn						
Menn	37	52	56	129	103	132
Kvinner	36	58	48	121	97	118
Alder						
18-25 år	27	38	51	49	50	39
26-39 år	28	52	46	83	50	63
40-59 år	47	65	58	88	77	125
60 år og over	47	:	:	30	23	23
Botid						
0-9 år	:	:	53	16	12	34
10-19 år	33	45	52	100	47	126
20-29 år	38	56	52	125	121	88
30 år og over	:	:	:	9	20	2
År						
Valgdeltakelse 1997	60	63	49	304	246	301
Valgdeltakelse 2001	43	44	42	243	196	243
Valgdeltakelse 2005	42	54	51	250	200	250

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

I kapittel 2 så vi for øvrig at ingen andre grupper med 7 års botid eller mer har en høyere andel med norsk statsborgerskap enn de fra Vietnam. Nær alle som har mulighet til det har norsk statsborgerskap. Valgdeltakelsen blant de unge med bakgrunn fra Vietnam er svært lav, og trekker ned snittet betydelig. I underkant av en av tre stemmeberettigede under 40 år deltok. Bare unge fra Balkan har lavere deltakelse.

Et annet synlig uttrykk på forskjellen i politisk deltakelse mellom de tre gruppene, er at relativt mange iranere og chilenerne stiller listekandidater ved kommune-styrevalgene, noe få med vietnamesisk bakgrunn gjør. I 2007 var iranerne og chilenerne av gruppene med flest personer på valglistene, mens vietnameserne var nær fraværende (Aalandslid 2008).

6. Valgdeltakelsen blant innvandrere i Oslo

Ingen kommuner (eller fylker) i Norge har så mange innvandrere som Oslo. Ved valget i 2009 hadde nær 60 000 innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Oslo stemmerett, disse utgjør 37 prosent av innvandrerne og barn av innvandrere i Norge med stemmerett. I Oslo utgjør de 14 prosent av de stemmeberettigede. Dette betyr at valgdeltakelsen til de som er bosatt i Oslo har stor betydning for den samlede valgdeltakelsen blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Akershus er det fylket hvor det bor nest flest stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn (22 000), de utgjør 6 prosent av de stemmeberettigede i fylket.

Fra lokalvalgene kjenner vi til at der hvor innvandrerne er numerisk sterke, har de også høyere deltakelse (Aalandslid 2006). De samme mulighetene for påvirkning av utfallet med hensyn til kumuleringer finnes i praksis ikke ved stortingsvalg. Likevel kan vi kanskje forvente at i områder hvor det bor mange innvandrere av samme nasjonalitet vil deltakelsen øke, særskilt om det finnes representanter fra samme nasjonalitet med muligheter til å bli innvalgt. De fleste innvandrergrupper er overrepresentert i Oslo, og særlig har de med bakgrunn fra Marokko, Pakistan, Sri Lanka, Somalia og Tyrkia bosatt seg i hovedstaden. Hvordan er så deltakelsen i Oslo for de største gruppene sammenlignet med landsgjennomsnittet? Er deltakelsen høyere her enn i resten av landet?

Tabell 6.1 viser at det særlig er de med tyrkisk bakgrunn som har høyere valgdeltakelse i Oslo sammenlignet med resten av landet. Deltakelsen var 15 prosentpoeng høyere i hovedstaden enn landsgjennomsnittet. Innvandrere fra Irak har 10 prosentpoengs lavere deltakelse i Oslo. Ellers er forskjellene heller små. Høyest deltakelse blant de største innvandrergruppene i Oslo har innvandrere fra India og Sri Lanka – som i landet for øvrig. Lavest deltakelse har de med bakgrunn fra Vietnam, Bosnia-Hercegovina og Kina. Det ser med andre ord ikke ut til at valgdeltakelsen jevnt over er høyere i Oslo enn resten av landet.

Tabell 6.1. Valgdeltakelse ved Stortingsvalget i 2009 i Oslo og hele landet for utvalgte landgrupper

	Antall stemmeberettigede i utvalget bosatt i Oslo	Antall stemmeberettigede i utvalget i hele landet	Andel som har stemt bosatt i Oslo	Andel som har stemt i landet	Differanse Oslo - hele landet
I alt	2 258		54	52	2
Pakistan	175	250	55	55	0
Somalia	141	250	56	53	3
Sri Lanka	149	250	65	63	2
Vietnam	76	250	34	36	-2
Iran	85	250	54	52	2
Marokko	145	200	52	52	0
Tyrkia	87	250	56	42	15
Irak	77	249	39	49	-10
Filippinene	80	250	49	53	-4
India	83	200	65	60	5
Bosnia-Hercegovina	46	250	37	37	0
Kina	93	200	32	37	-4

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

6.1. Ikke høyere deltakelse i innvandrer-tette bydeler – men minst forskjell til befolkningen i alt

Det har lenge vært store forskjeller i valgdeltakelsen mellom de østlige og de vestlige bydelene i Oslo blant befolkningen generelt. Dette har sammensatte årsaker. Vi har tidligere vært inne på hvordan sosioøkonomiske variabler er med å forklare forskjeller i valgdeltakelse. Flere studier har vist hvordan Oslo er en delt by (f. eks Barstad & Kirkeberg 2003, Andersen et. al. 2003). Og om vi ser på valgdeltakelsen for hele befolkningen i Oslo, er differansen hele 26 prosentpoeng mellom bydelen hvor flest stemte (Vestre Aker) og bydelen hvor færrest stemte (St. Hanshaugen). I alt deltok 77,6 prosent av Oslos stemmeberettigede befolkning ved stortingsvalget i 2009, en valgdeltakelse som plasserer Oslo omtrent på

landsgjennomsnittet på 76,4 prosent. Fem bydeler, hvorav tre ligger i ytre vest, trekker opp Oslos gjennomsnitt: Vestre Aker, Nordre Aker, Ullern, Nordstrand og Østensjø. Resten ligger under Oslos gjennomsnitt og under landsgjennomsnittet.

54 prosent av stemmeberettede med innvandrerbakgrunn i Oslo brukte stemmeretten, en forskjell til alle stemmeberettede i Oslo på hele 24 prosentpoeng. Forskjellen mellom alle stemmeberettede og de med bakgrunn fra Afrika, Asia etc var 26 prosentpoeng.

Andelen innvandrene varierer sterkt mellom ulike bydeler. Dersom vi skal sammenligne valgdeltakelsen blant innvandrere og deres norskfødte barn med deltakelsen i hele landet, er det mer relevant å fokusere på bydelene hvor innvandrene faktisk bor og ikke på valgdeltakelsen i bydeler hvor det bor få innvandrere. Tabell 6.2 viser hvor de bor i Oslo og deres andel av stemmeberettede. Det går her et tydelig skille mellom øst og vest i Oslo. Det bor flest stemmeberettede med bakgrunn fra Afrika, Asia etc i Groruddalen, Søndre Nordstrand og Gamle Oslo. Andelen er høyest på Søndre Nordstrand hvor en av tre har slik bakgrunn. Lavest andel har Ullern, Vestre Aker og Nordre Aker bydel, alle med 3-4 prosent. Det ser ikke ut til å være et tydelig mønster i at de med bakgrunn fra Afrika, Asia etc, deltar i størst grad i de bydelene hvor de utgjør størst andel. Både bydeler med andelsvis få innvandrere herfra, som Ullern og Vestre Aker, og bydeler med mange innvandrere, som Bjerke og Alna er blant de bydelene hvor deltakelsen i denne gruppa er høyest. På Søndre Nordstrand, Frogner, Grünerløkka og St. Hanshaugen er den lavest.

I de innvandrertette bydelene er differansen mellom alle stemmeberettede og de fra Afrika, Asia etc minst, blant annet på grunn av at de med slik bakgrunn utgjør en større andel av hele befolkningen og dermed trekker deres gjennomsnitt ned. Minst er forskjellene i bydelene i Groruddalen, med 14-15 prosentpoengs forskjell mellom deltakelsen til de med bakgrunn fra Asia, Afrika etc og deltakelsen til befolkningen i alt. Størst forskjell er det i de bydelene hvor det er færrest med slik bakgrunn, som Vestre og Nordre Aker, Nordstrand og Frogner, hvor det er 27-30 prosentpoengs forskjell i deltakelse (tabell 6.3).

Tabell 6.2. Stemmeberettede i Oslo etter bydel og forenklet landbakgrunn. Stortingsvalget 2009. Antall og prosent¹

Bydel	Befolkningen i alt	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, bakgrunn fra		Andel fra Asia, Afrika etc i prosent av befolkningen i alt
			Eu etc	Asia, Afrika etc	
I alt	416 168	59 683	5 266	54 417	13
Gamle Oslo	28 941	5 704	315	5 389	19
Grünerløkka.....	32 055	4 508	330	4 178	13
Sagene	25 707	2 940	276	2 664	10
St. Hanshaugen	23 572	1 652	301	1 351	6
Frogner	36 738	2 346	616	1 730	5
Ullern	21 040	1 159	378	781	4
Vestre Aker	29 406	1 443	474	969	3
Nordre Aker	30 911	1 507	353	1 154	4
Bjerke	17 765	3 880	182	3 698	21
Grorud	17 432	4 698	217	4 481	26
Stovner	19 652	6 032	217	5 815	30
Alna	31 279	9 445	389	9 056	29
Østensjø	32 455	3 715	354	3 361	10
Nordstrand	32 802	2 001	398	1 603	5
Søndre Nordstrand	22 119	7 750	386	7 364	33
Sentrum/annet	14 294	903	80	823	6

¹ Antallet stemmeberettede i Sentrum/annet skyldes at over 13 000 stemmeberettede er registrert ved Oslo Rådhus
Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

Fra lokalvalgene kjenner vi som nevnt til at der hvor innvandrerne er numerisk sterke, har de også høyere deltakelse. De samme mulighetene for påvirkning av utfallet med hensyn til kumuleringer finnes i praksis ikke ved stortingsvalg. Likevel kan vi kanskje forvente at i områder hvor det bor mange innvandrere av samme nasjonalitet vil deltakelsen øke, særskilt om det finnes representanter fra samme nasjonalitet med muligheter til å bli innvalgt. Ved valget i 2005 hadde de med pakistansk bakgrunn i Oslo omtrent 5 prosentpoeng høyere valgdeltakelse enn deres landsgjennomsnitt. Slik var det ikke i 2009. I alt stemte 55 prosent av de med pakistansk bakgrunn i Oslo, som gjennomsnittet for innvandrere fra Pakistan og deres norskfødte barn i Norge. I gjennomsnitt var valgdeltakelsen blant de med pakistansk bakgrunn 22 prosentpoeng lavere enn i befolkningen i alt i Oslo. Dessverre er ingen innvandregrupper i manntallet store nok til at vi kan bryte dem ned på bydelsnivå og si noe fornuftig om forskjeller i valgdeltakelse mellom bydelene.

Tabell 6.3. Valgdeltakelse i Oslo etter bydel og landbakgrunn. Stortingsvalget 2009. Prosent

	Befolkningen i alt	Innvandrere og norskfødte med innvandrer- foreldre i alt antall stemt	Innvandrere og norskfødte med innvandrer- foreldre i alt	Innvandrere og norskfødte med innvandrer- foreldre, Afrika, Asia etc	Differanse befolkning en i alt og Afrika Asia etc
I alt	78	2 510	54	52	26
01 Gamle Oslo	69	249	55	54	16
02 Grünerløkka	71	185	46	44	27
03 Sagene	73	121	56	53	20
04 St. Hanshaugen	57	66	40	32	25
05 Frogner	75	102	50	47	28
06 Ullern	83	50	71	59	24
07 Vestre Aker	83	55	66	56	27
08 Nordre Aker	83	50	58	53	30
09 Bjerke	73	172	59	58	14
10 Grorud	69	193	54	54	15
11 Stovner	69	246	56	54	15
12 Alna	69	404	55	55	14
13 Østensjø	78	159	57	54	24
14 Nordstrand	81	82	60	53	28
15 Søndre Nordstrand	71	339	51	51	21

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

Litteratur

- Aardal, B. (2002): *Valgdeltakelse og lokaldemokrati*. Oslo: Kommuneforlaget
- Aardal, B., H. Valen & R. Karlsen (2002): Aldri har så mange skiftet parti, *Samfunnsspeilet nr 2 2002*, Statistisk sentralbyrå
- Andersen, A., T. Løwe og E. Rønning (2003): *Boforhold i storby. Utredninger til Storbymeldingen, del 4*. Notater 36/2003 Statistisk sentralbyrå.
- Barstad, A., M. I. Kirkeberg (2003): Levekår og ulikhet i storby. Utredninger til Storbymeldingen, del 2. Notater 2003/34, Statistisk sentralbyrå.
- Bennulf M. og Hedberg P. (1999): *Utanfør demokratien*, i Valdeltagande i forandring, SOU 1999:132.
- Berg, J., T. Bjørklund og V. Aalandslid (2007): Stemmer til venstre, men er ikke venstreorientert, *Samfunnsspeilet nummer 2/2007*.
<http://www.ssb.no/ssp/utg/200802/01/>
- Bjørklund, T. og Kval, K. (2001): *Innvandrere og lokalvalget 1999*. Rapporter 2/2001, Institutt for Samfunnsforskning
- Blom, S. og K. Henriksen (2008): *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*. Rapporter 5/2008, Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/emner/00/02/rapp_200805/
- Daugstad, G. (2008a): *Innvandring og innvandrere 2008*. Statistiske analyser 103/2008, Statistisk sentralbyrå. http://www.ssb.no/emner/02/sa_innvand/
- Daugstad, G. (2008): *Ekteskap over landegrensene. Ekteskapsmønster og transnasjonale familieetableringer i perioden 1990-2007*. Rapporter 41/2008, Statistisk sentralbyrå. http://www.ssb.no/emner/02/02/30/rapp_200841/
- Enes, A. W. (2010): *Økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper*. Rapporter 3/2010, Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/emner/05/01/rapp_ekonomi_levekaar/rapp_201003/rapp_201003.pdf
- Elklit, J., B. Møller, P. Svensson & L. Togeby (2005): *Gensyn med sofavelgerne. Valgdeltakelse i Danmark*. Århus: Aarhus Universitetsforlag
- Henriksen, K. (2007): *Fakta om 18 innvandrergupper i Norge*. Rapporter 27/2009, Statistisk sentralbyrå. http://www.ssb.no/emner/02/rapp_200729/
- Henriksen, K. (2010): *Levekår og kjønnsforskjeller blant innvandrere fra ti land*. Rapporter 6/2010, Statistisk sentralbyrå. http://www.ssb.no/00/02/rapp_201006/
- Henriksen, K. og Kraakenes, K. (2010): *Monitor for introduksjonsordningen 2009*. Rapporter 7/2010, Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/emner/04/02/50/rapp_monitor_introduksjon/rapp_201007/
- Høydahl, E. (2008): Vestlig og ikke-vestlig – ord som ble for store og gikk ut på dato, *Samfunnsspeilet 4/2008*, statistisk sentralbyrå.
<http://www.ssb.no/ssp/utg/200804/15/>
- IMDi 2010: *Årsrapport 2009. Innvandrere i norske medier: Medieskapt islamfrykt og usynlig hverdagsliv*.

- Olsen, Bjørn (2010): *Flyktninger og arbeidsmarkedet 4. kvartal 2008*. Rapporter 2/2010, Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/emner/06/rapp_flyktn_arb/rapp_201002/rapp_201002.pdf
- Rokkan, S. (1970): *Citizens, Elections, Parties*. Bergen. Universitetsforlaget
- SSB. Stortingsvalget 2009. Valgundersøkelse.
<http://www.ssb.no/emner/00/01/10/vundinnv/>
- SSB. Stortingsvalget 2009. Personar med røysterett. Endelege tal.
<http://www.ssb.no/emner/00/01/10/stemmerettst/>
- SSB. Valgdeltakelsen i innvandrerbefolkningen 2005
<http://www.ssb.no/emner/00/01/10/vundinnv/>
- SSB Stortingsvalet 2005. Personar med røysterett. Endelege tal.
<http://www.ssb.no/emner/00/01/10/stemmerettst/arkiv/>
- SSB. Valgdeltakelsen i innvandrerbefolkningen 2001.
<http://www.ssb.no/emner/00/01/10/vundinnv/>
- SSB 2001 Stortingsvalget 2001. Personer med stemmerett. Beregnede tall.
<http://www.ssb.no/emner/00/01/10/stemmerettst/arkiv/>
- SSB. Valgdeltakelsen i innvandrerbefolkningen 1997.
http://www.ssb.no/ukens_statistikk/utg/9801-02/4.html
- SSB (2009). Registerbasert sysselsettingsstatistikk for innvandrere, 4. kvartal 2008.
<http://www.ssb.no/emner/06/01/innvregsys/>
- SSB (2003). Utdanningsstatistikk. Innvandrernes utdanningsnivå, per 1. oktober 2001. <http://www.ssb.no/utinnv/>
- Valgundersøkelsen 2005 – upubliserte tabeller - Institutt for samfunnsforskning, Statistisk Sentralbyrå
- Aalandslid, V. (2008): *Innvandrere og kommunestyrevalget i 2007*. Rapporter 2008/47, Statistisk sentralbyrå. http://www.ssb.no/emner/00/01/20/rapp_200847/
- Aalandslid, V. (2006): *Valgdeltakelsen blant norske statsborgere med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn ved Stortingsvalget 2005*. Rapporter 2006/23, Statistisk sentralbyrå. http://www.ssb.no/emner/00/01/10/rapp_200623/

Vedlegg A: Tabeller

Tabell A1. Stortingsvalget 2009. Valgdeltakelse i prosent i utvalget av norske statsborgere med innvandrerbakgrunn, etter landbakgrunn og kjønn

Landbakgrunn	Valgdeltakelse i prosent			Personer med stemmerett i utvalget			Stemmeberettigede norske statsborgere med innvandrerbakgrunn		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
I alt	52	52	52	6 785	3 084	3 701	163 103	78 572	84 531
Europa	53	52	54	2 741	1 229	1 512	56 132	25 108	31 024
Afrika	53	54	52	648	360	288	21 151	11 622	9 529
Asia	50	52	49	2 499	1 124	1 375	76 329	37 707	38 622
Nord- og Mellom Amerika	69	72	68	398	152	246	3 063	1 129	1 934
Sør-Amerika	57	54	60	399	176	223	6 291	2 954	3 337
Oseania	69	70	68	100	43	57	137	52	85
Norden	77	77	77	470	202	268	8 802	3 446	5 356
Vest-Europa ellers, unntatt Tyrkia ...	76	74	78	522	224	298	7 173	3 186	3 987
Øst-Europa	44	43	44	1 499	661	838	32 158	14 091	18 067
Nord-Amerika og Oseania	74	76	72	338	142	196	1 919	735	1 184
Asia, Afrika, Sør-og Mellom-Amerika, Tyrkia	51	51	50	3 956	1 855	2 101	113 051	57 114	55 937
EU/EØS, USA, Canada, Australia og New Zealand	72	72	72	1 642	690	952	26 220	10 514	15 706
Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania unntatt Australia og New Zealand, og Europa utenom EU/EØS	48	49	48	5 143	2 394	2 749	136 883	68 058	68 825
Utvalgte land									
Danmark	79	78	81	199	101	98	4 218	1 769	2 449
Sverige	81	80	82	199	69	130	3 021	1 089	1 932
Kroatia	43	46	40	199	105	94	1 827	956	871
Polen	62	56	64	200	68	132	4 518	1 472	3 046
Storbritannia	78	84	74	197	73	124	1 615	635	980
Russland	54	43	58	200	54	146	3 329	770	2 559
Tyrkia	42	40	44	250	142	108	7 999	4 385	3 614
Tyskland	74	74	74	199	86	113	2 870	1 151	1 719
Bosnia-Hercegovina	37	39	35	250	114	136	8 845	4 307	4 538
Makedonia	31	32	29	200	111	89	1 725	913	812
Kosovo	25	32	19	250	123	127	5 984	3 151	2 833
Marokko	52	57	43	200	119	81	4 318	2 494	1 824
Somalia	53	52	54	250	131	119	7 029	3 741	3 288
Afghanistan	50	50	50	200	102	98	1 821	1 017	804
Sri Lanka	63	61	66	250	136	114	6 645	3 715	2 930
Filippinene	53	39	57	250	51	199	5 459	1 181	4 278
India	60	65	56	200	93	107	4 217	2 153	2 064
Irak	49	53	43	249	146	103	8 425	4 825	3 600
Iran	52	56	48	250	132	118	9 327	5 194	4 133
Kina	37	29	42	200	83	117	2 695	1 161	1 534
Pakistan	55	57	53	250	122	128	16 586	8 836	7 750
Thailand	53	47	54	200	30	170	2 770	385	2 385
Vietnam	36	37	36	250	129	121	12 718	6 331	6 387
USA	75	78	72	198	83	115	1 525	589	936
Chile	55	52	58	200	103	97	4 294	2 228	2 066

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

Tabell A2. Stortingsvalget 2009. Valgdeltakelse i prosent i utvalget av norskfødte med innvandrerforeldre med stemmerett, etter landbakgrunn og kjønn

	Andel stemt			Antall i utvalget			Antall i populasjonen		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
I alt	51	54	47	576	295	281	17 360	8 825	8 535
Europa	56	53	61	228	123	105	4 792	2 396	2 396
Afrika	42	50	35	54	28	26	1 622	821	801
Asia	50	56	44	237	112	125	10 152	5 203	4 949
N og M-Amerika	65	63	67	20	8	12	162	74	88
S-Amerika	44	42	48	35	22	13	628	328	300
Norden	73	75	71	41	24	17	889	442	447
Øst-Europa	56	50	62	97	42	55	1 768	868	900
Vest-Europa	74	72	77	43	26	17	702	363	339
Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika, Tyrkia	48	52	53	380	196	184	13 880	7 094	6 786
EU/EØS, USA, Canada, Australia og New Zealand	70	65	77	139	80	59	2 600	1 314	1 286
Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania unntatt Australia og New Zealand, og Europa utenom EU/EØS	47	52	43	437	215	222	14 760	7 511	7 249
Utvalgte land									
Pakistan	54	66	46	79	35	44	5 541	2 850	2 691
India	53	63	44	51	24	27	1 018	504	514
Tyrkia	40	39	44	47	31	16	1 433	723	710
Vietnam	32	35	29	37	20	17	1 754	911	843
Marokko	53	58	47	34	19	15	823	419	404
Chile	45	42	50	29	19	10	542	284	258
Polen	67	57	80	24	14	10	411	213	198
Danmark	82	79	88	22	14	8	494	250	244

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

Tabell A3. Stortingsvalget 2009. Valgdeltakelse i prosent i utvalget av norske statsborgere med innvandrerbakgrunn, etter landbakgrunn og botid

Landbakgrunn ²	Valgdeltakelse i prosent. Botid					Personer med stemmerett i utvalget. Botid				
	I alt	0-9 år	10-19 år	20-29 år	30 år og over	I alt	0-9 år	10-19 år	20-29 år	30 år og over
I alt	52	50	44	53	69	6 785	1 356	2 222	1 582	1 625
Europa	53	39	41	54	73	2 741	434	858	427	1 022
Afrika	53	56	49	51	67	648	206	253	140	49
Asia	50	54	44	52	59	2 499	584	917	774	224
Nord- og Mellom Amerika	69	63	50	60	79	398	62	68	48	220
Sør-Amerika	57	55	50	58	71	399	62	117	172	48
Oseania	69	:	:	:	77	100	8	9	21	62
Norden	77	:	65	60	81	470	7	35	57	371
Vest-Europa ellers, unntatt Tyrkia	76	:	74	73	77	522	22	35	65	400
Øst-Europa	44	39	38	57	64	1 499	381	689	212	217
Nord-Amerika og Oseania	74	:	:	53	79	338	22	17	39	260
Asia, Afrika, Sør-og Mellom-Amerika, Tyrkia	51	54	46	52	58	3 956	924	1 446	1 209	377
EU/EØS, USA, Canada, Australia og New Zealand	72	61	58	65	78	1 642	79	181	256	1 126
Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania unntatt Australia og New Zealand, og Europa utenom EU/EØS	48	50	43	51	58	5 143	1 277	2 041	1 326	499
Utvalgte land										
Danmark	79	:	:	:	83	199	1	3	19	176
Sverige	81	:	68	85	84	199	5	28	26	140
Kroatia	43	31	51	:	69	199	103	37	17	42
Polen	62	:	46	72	69	200	8	65	79	48
Storbritannia	78	:	:	:	80	197	2	12	19	164
Russland	54	52	56	:	:	200	96	93	5	6
Tyrkia	42	:	48	43	29	250	24	99	93	34
Tyskland	74	:	:	67	75	199	16	15	30	138
Bosnia-Hercegovina	37	:	36	:	:	250	24	217	4	5
Makedonia	31	:	27	39	21	200	17	74	67	42
Kosovo	25	23	25	:	:	250	88	146	12	4
Marokko	52	39	50	59	:	200	41	58	78	23
Somalia	53	58	47	56	.	250	120	121	9	0
Afghanistan	50	51	39	64	.	200	153	33	14	0
Sri Lanka	63	58	60	66	:	250	26	111	107	6
Filippinene	53	62	47	54	:	250	53	79	99	19
India	60	:	61	62	57	200	7	51	84	58
Irak	49	52	43	:	:	249	127	107	14	1
Iran	52	53	52	52	:	250	34	126	88	2
Kina	37	36	31	39	50	200	28	90	54	28
Pakistan	55	:	44	59	57	250	19	62	99	70
Thailand	53	64	47	51	:	200	67	90	39	4
Vietnam	36	:	33	38	:	250	16	100	125	9
USA	75	:	:	:	80	198	11	5	15	167
Chile	55	:	45	56	:	200	12	47	121	20

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk

Tabell A4. Stortingsvalget 2009. Valgdeltakelse i prosent i utvalget av norske statsborgere med innvandrerbakgrunn, etter landbakgrunn og alder

Landbakgrunn ²	Valgdeltakelse i prosent. Alder					Personer med stemmerett i utvalget. Alder				
	I alt	18-25 år	26-39 år	40-59 år	60 år og over	I alt	18-25 år	26-39 år	40-59 år	60 år og over
I alt	52	40	47	56	65	6 785	998	1 778	2 646	1 363
Europa	53	31	44	54	70	2 741	337	602	996	806
Afrika	53	45	51	58	51	648	124	214	269	41
Asia	50	44	46	56	55	2 499	447	760	1 077	215
Nord- og Mellom Amerika	69	:	52	65	80	398	19	88	85	206
Sør-Amerika	57	39	54	66	62	399	70	99	182	48
Oseania	69	:	:	73	77	100	1	15	37	47
Norden	77	:	53	80	80	470	9	40	120	301
Vest-Europa ellers, unntatt Tyrkia	76	:	72	78	77	522	14	42	137	329
Øst-Europa	44	28	42	49	54	1 499	269	418	649	163
Nord-Amerika og Oseania	74	:	31	70	80	338	7	32	69	230
Asia, Afrika, Sør-og Mellom-Amerika, Tyrkia	51	43	47	56	54	3 956	699	1 246	1 671	340
EU/EØS, USA, Canada, Australia og New Zealand	72	44	64	70	78	1 642	64	174	478	926
Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania unntatt Australia og New Zealand, og Europa utenom EU/EØS	48	40	45	54	51	5 143	934	1 604	2 168	437
Utvalgte land										
Danmark	79	:	:	87	81	199	2	16	37	144
Sverige	81	:	:	80	85	199	5	17	56	121
Kroatia	43	27	48	44	:	199	30	54	92	23
Polen	62	:	68	62	64	200	22	37	108	33
Storbritannia	78	:	:	82	78	197	6	14	34	143
Russland	54	34	63	64	:	200	50	57	77	16
Tyrkia	42	40	43	44	:	250	45	102	90	13
Tyskland	74	:	:	76	74	199	5	18	62	114
Bosnia-Hercegovina	37	25	32	48	28	250	44	76	105	25
Makedonia	31	22	38	32	:	200	36	58	92	14
Kosovo	25	17	20	34	:	250	69	79	94	8
Marokko	52	55	47	56	:	200	33	70	79	18
Somalia	53	44	51	62	:	250	61	93	91	5
Afghanistan	50	41	53	54	:	200	75	68	52	5
Sri Lanka	63	55	56	69	:	250	38	71	125	16
Filippinene	53	:	45	59	:	250	15	67	145	23
India	60	54	57	64	:	200	35	60	81	24
Irak	49	34	50	52	:	249	59	84	94	12
Iran	52	51	46	58	:	250	39	63	125	23
Kina	37	36	36	36	39	200	25	42	100	33
Pakistan	55	54	52	61	:	250	63	97	69	21
Thailand	53	:	53	51	:	200	16	73	105	6
Vietnam	36	27	28	47	47	250	49	83	88	30
USA	75	:	:	67	81	198	3	11	30	154
Chile	55	38	52	65	:	200	50	50	77	23

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk.

Tabell A5. Andelen som er sysselsatt blant alle bosatte 4. kvartal 2008, og andel stemmeberettigede som deltok ved stortingsvalget 2009

Land	Valgdeltakelse	Sysselsetting
Sverige	81	80
Danmark	79	71
Storbritannia	78	72
USA	75	64
Tyskland	74	76
Sri Lanka	63	70
Polen	62	73
India	60	63
Pakistan	55	48
Chile	55	71
Russland	54	61
Filippinene	53	63
Thailand	53	63
Somalia	53	36
Iran	52	60
Marokko	52	49
Afghanistan	50	52
Irak	49	47
Kroatia	43	69
Tyrkia	42	55
Bosnia-Hercegovina	37	66
Kina	37	61
Vietnam	36	65
Makedonia	31	60
Kosovo	25	61

Kilde: Statistisk sentralbyrå, valgstatistikk og arbeidsmarkedsstatistikk

Figurregister

2.1. Fordelingen av viktigste årsak til å søke om norsk statsborgerskap. Prosent. Vektet. (n=2019).....	14
2.2. Stemmeberettigede etter alder og landbakgrunn. 01.01.2009. Prosent	16
3.1. Valgdeltakelse ved stortingsvalg 1945-2009. Prosent.....	18
3.2. Stortingsvalget 2009. Valgdeltakelse etter fylke. Prosent.....	19
3.3. Valgdeltakelse etter kjønn 1945-2005 ¹ . Prosent	19
3.4. Valgdeltakelse etter alder og kjønn. Stortingsvalget 2005. Prosent	20
4.1. Valgdeltakelse ved stortingsvalg 1997-2005, blant befolkningen i alt og blant innvandrere og norskfødte (sett under ett), etter landbakgrunn.....	23
4.2. Valgdeltakelse blant stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn, etter alder og år. 1997, 2001, 2005 og 2009. Prosent.....	24
4.3. Stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn, etter alder og landbakgrunn. Prosent innenfor hver aldersgruppe	24
4.4. Valgdeltakelse blant stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn, etter botid og år. Prosent.....	25
4.5. Stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn, etter botid og landbakgrunn. Prosent innenfor hver botidsgruppe	26
4.6. Valgdeltakelse blant stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn etter kjønn og år. 1997-2009. Prosent.....	26
4.7. Valgdeltakelse i 2009 blant norskfødte med innvandrerforeldre, etter landbakgrunn og kjønn.....	27
4.8. Valgdeltakelse i 2005 og 2009 blant innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn, etter landbakgrunn. Sortert etter økning i deltakelsen. Prosent .	29
5.1. Andelen som er sysselsatt blant alle bosatte 4. kvartal 2008, og andel stemmeberettigede som deltok ved stortingsvalget 2009.....	30
5.2. Valgdeltakelse blant stemmeberettigede fra Thailand ¹ , Russland og Filippinene, etter kjønn og år	34
5.3. Valgdeltakelse blant stemmeberettigede innvandrere og norskfødte med bakgrunn fra Sri Lanka og India, etter kjønn og år	35
5.4. Valgdeltakelse blant stemmeberettigede innvandrere og norskfødte med bakgrunn fra Pakistan, Tyrkia og Marokko, etter kjønn og år	37
5.5. Valgdeltakelse blant stemmeberettigede innvandrere med bakgrunn fra Somalia, Afghanistan og Irak, etter kjønn og år	38
5.6. Valgdeltakelse blant stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn fra Vietnam, Iran og Chile, etter kjønn og år	40

Tabellregister

2.1. Oversikt over de 32 strataene	9
3.1. Stemmeberettigede norske statsborgere med innvandrerbakgrunn ¹ 1997, 2005 og 2009	12
2.1. Stemmeberettigede, etter fylke. Antall og andel. 2009	13
2.2. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, etter statsborgerskap og landbakgrunn. 1.1.2009. Absolutte tall og prosent	15
5.1 Valgdeltakelse i 2009 etter kjønn, alder, botid og år. Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Kroatia og Makedonia. Prosent	31
5.2. Valgdeltakelse etter kjønn, alder, botid og år. Fillipinene, Thailand og Russland. Prosent	33
5.3. Valgdeltakelse i 2009 etter kjønn, alder, botid og år. India og Sri Lanka. Prosent.....	35
5.4. Valgdeltakelse i 2009 etter kjønn, alder, botid og år. Marokko, Tyrkia og Pakistan. Prosent	36
5.5. Valgdeltakelse etter kjønn, alder, botid og år. Somalia, Afghanistan og Irak. Prosent	39
5.6. Valgdeltakelse etter kjønn, alder, botid og år. Vietnam og Chile. Prosent.....	41
6.1. Valgdeltakelse ved Stortingsvalget i 2009 i Oslo og hele landet for utvalgte landgrupper	42
6.2. Stemmeberettigede i Oslo etter bydel og forenklet landbakgrunn. Stortingsvalget 2009. Antall og prosent ¹	43
6.3. Valgdeltakelse i Oslo etter bydel og landbakgrunn. Stortingsvalget 2009. Prosent.....	44
Vedlegg	
A1. Stortingsvalget 2009. Valgdeltakelse i prosent i utvalget av norske statsborgere med innvandrerbakgrunn, etter landbakgrunn og kjønn	47
A2. Stortingsvalget 2009. Valgdeltakelse i prosent i utvalget av norskfødte med innvandrerforeldre med stemmerett, etter landbakgrunn og kjønn	48
A3. Stortingsvalget 2009. Valgdeltakelse i prosent i utvalget av norske statsborgere med innvandrerbakgrunn ¹ , etter landbakgrunn og botid	49
A4. Stortingsvalget 2009. Valgdeltakelse i prosent i utvalget av norske statsborgere med innvandrerbakgrunn ¹ , etter landbakgrunn og alder.....	50
A5. Andelen som er sysselsatt blant alle bosatte 4. kvartal 2008, og andel stemmeberettigede som deltok ved stortingsvalget 2009.....	51